

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

**KÉZIRATKÉNT KIADJA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA**

4. ÉVFOLYAM

1958. 6. SZÁM

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

Kiadja
az Országos Széchényi Könyvtár
Módszertani Osztálya

4.évf.

6.sz.

A Könyvtári Figyelő 1958.évi 5.számában közreadtuk Mackay Műszaki anyag fordítása és felhasználása c. előadását, amely a természettudományi és műszaki fordítások tárgyában 1958. március 5.-én Londonban tartott értekezleten hangzott el. Az alábbiakban közöljük az ugyanezen a konferencián elhangzott második előadást, amely a fordítások pénzügyi vonatkozásait fejtegeti.

A Könyvtári Figyelő szerkesztősége.

Liebesny, F.:

A FORDÍTÁSOK PÉNZÜGYI VONATKOZÁSAI

A következőkben egyrészt mint a fordítások felhasználója, másrészt pedig mint fordító kívánok szólni. A Mond Nickel Company Limited szabadalmi osztályának tájékoztató csoportjában ugyanis egyrészt szabadalmak és más jogi dokumentumok, másrészt pedig műszaki és természettudományi cikkek kivonatolásának és fordításának munkája folyik idegen nyelvekről s időnként idegen nyelvekre. Ennek a munkának nagy részét magán az illető osztályon végezzük. Mivel azonban állandóan határidőre kell dolgoz-

nunk, - ez a szabadalmi munkák terén nagyon általános tünet, - a ránk nehezedő sürgősség arra kényszerít bennünket, hogy egyes munkákat külső fordítókra bizzunk. Ily módon azután jelentős tapasztalatot sikerült szereznünk a fordítói munka gazdaságosságát, valamint pénzügyi vonatkozásait illetően.

A fordítások pénzügyi oldaláról csak némi habozás leküzdése után szólhatok. Egy látom ugyanis, hogy a szakmában etikai szempontból nem tartják megengedhetőnek, mennyit kér, illetve mennyit fizet valaki a fordításokért. Éppen azért viszonylag szilárd összehasonlítási alapot választottam oly módon, hogy a Nyelvtudományi Intézet 1957. évi konferenciáján megállapított szabvány díjtételeket vettem eme összehasonlító vizsgálódásom alapjául. Sietve azt is hozzá kell még tennem, hogy a szabvány díjtételekhez még 150-200 %-ot hozzá kell számítanunk a műszaki, illetve speciális jellegű munkák elvégzésének fedezetéül szolgáló tartalék céljaira. Önök közül talán sokan azt fogják gondolni, hogy ezek a díjtételek nem eléggé reálisak és gondolatban pl. azokkal a díjtételekkel hasonlítják majd össze, amelyeket a kormányzat hagyott jóvá és amelyek - úgy gondolom - az általam említettekénél kissé alacsonyabbak. De vannak olyan fordítók is, akik a műszaki és természettudományi folyóiratokban igen széles körben közölnek hirdetésekét és olyan díjtételekért ajánkoznak, amelyek még a Nyelvtudományi Intézet díjtételeinél is 50 %-kal alacsonyabbak. /1000 szónak németből angolra való fordítását pl. 25 shillingért vállalják./ Másrészt viszont a Scientific and technical translating /Természettudományi és műszaki fordítás/ című újabb UNESCO-könyvben ismertetett díjtételek a fordítás szabvány díjtételeinek tekinthetők; ezerről pl. a németről angolra történő fordítás szavanként 0,87 US centbe kerül /ez 1000 szavanként megközelítően 3 guineát tesz ki/; ez a díjszabás tehát magasabb a Nyelvtudományi Intézet szabvány díjtételeinél. Abban az esetben tehát, ha a Nyelvtudományi Intézet szabvány díjtételeit normaként fogadjuk el és 100-nak vesszük, akkor ehhez viszonyítva a természettudományi és műszaki anyag kereskedelmi forgalomban megállapított díja 50-150 között váltakozik.

A következőkben megkísérlem azoknak a különböző módoknak az elemzését, amelyek útján fordítások készülhetnek; azután megpróbálom összehasonlítani relatív hatásosságukat. A fordítás terén nyolcféle eljárást szá-

moltam össze:

- 1/ Közvetlen fordítás gépirónak való diktálás útján.
- 2/ Diktáló-gép útján történő fordítás.
- 3/ Szóbeli fordítás.
- 4/ Eskü alatt készült fordítás.
- 5/ Fordító gép útján való fordítás.
- 6/ Külső fordítók útján való fordítás.
- 7/ Munkaközösségben történő fordítás.
- 8/ Kézirással történő fordítás.

A fordítások elkészítésének különféle módjai közül nyilvánvalóan az 1.számú eljárás, azaz a "Közvetlen fordítás gépirónak való diktálás útján" jelent a cikkek teljes terjedelemben való lefordítása alkalmával igen gazdaságos eljárást, mivel a fordításnak ennél a fajtájánál kevesebb közbeeső munkafázisra van szükség, mint bármely más eljárásnál. Ez az eljárásmód valóban egyetlen szakaszban végrehajtható és tisztán és kizárólag a fordítónak és a gépirónak idejét veszi igénybe.

2/ Diktáló-gép útján történő fordítás.

A diktáló gépek felhasználásával történő fordítás gazdasági oldala csaknem azonos a fentebb említett eljárás pénzügyi oldalával; a fordító és a gépiró által felhasznált idő ugyanis hozzávetőlegesen azonos azzal az idővel, amelyet a gépirónak való diktálás útján végzett közvetlen fordítás igényel. Természetesen ilyen vonatkozásban számolnunk kell bizonyos módosító tényezőkkel, nevezetesen azzal, hogy az az idő, amit a fordító egyes szavaknak a szótárban való kikeresésére fordít / - ez időnként elkerülhetetlen -, vagy amelyet egyes számadatoknak vagy hivatkozásoknak ellenőrzésére használ fel, csak az ő idejét s nem a gépiró idejét befolyásolja, mivel a diktáló berendezést ilyen szünetek alkalmával egyszerűen kikapcsolja. Ugyanígy a munkának bármilyen külső oldalról bekövetkező megszakítása, mint amilyen pl. a telefonhívás stb. csak az egyik személynek, s nem kettőnek az idejét veszi igénybe. A vállalaton részéről eszközölt számítások azt mutatják, hogy diktáló berendezések felhasználása által a gépiró munka idejében mintegy 50 %-os megtakarítás eszközölhető. A diktáló berendezés beruházási költsége és amortizációja aránylag csekély, annak ellenére, hogy az ilyen típusú berendezéseknél - ha hatásos munkát akarunk kifejteni - rendsze-

rint két gépre van szükség: egy gépre a fordító részére és egy másik gépre, amely a diktált szöveget a gépiró számára visszamondja. Ha mármost a két gépből álló berendezés beruházási költségre hozzávetőlegesen 200 fontot, hasznos élettartam címén pedig - mondjuk - öt évet számítunk, akkor az ilyen vonatkozásban felmerülő heti költség megközelítően 15 shillinget tesz ki. Ha a fordítói teljesítmény hetenként mintegy 30 000 szó, akkor ez az ezerszavanként jelantkező 6 penny költségtöbblet szinte elhanyagolható összegnek tűnik. A fordításnak ilyen módon történő elvégzése mellett felmerülő költség tehát a gépirónak való diktálás útján készült közvetlen fordítás költségének mintegy 80 %-át teszi csak ki.

3/ Szóbeli fordítás

Dr. Mackay említést tett már a fordításnak arról a módjáról, amelyet én szóbeli fordításnak nevezek. Ez az elnevezés tulajdonképpen nem saját meghatározásom; találkoztam ezzel a kifejezéssel már másutt is. Olyan eljárás ez, amelyet mind szélesebb és szélesebb körben alkalmaznak. Véleményem szerint ez az eljárás egyike a leghatékonyabb fordításmódoknak. A munka a következőképpen megy végbe:

A kutató meglát valahol egy kivonatot, ami azonban nem elégíti ki kíváncsiságát. Ha mármost a meglehetősen hosszú, mondjuk 20 000 szóból álló cikk teljes fordítását igényelné, akkor ez legalábbis 25 fontsterlingjébe kerülne, még abban az esetben is, ha olyan külső fordító által megállapított igen alacsony díjtételt vennénk tekintetbe, aki a német szöveget angolra 25 shillingért fordítja; ez valóban igen alacsony díj-szabás. A helyzet azonban az, hogy az illető kutató minden valószínűség szerint nem kívánja felhasználni a teljes cikk fordítását, hanem annak csak nagyon kis része érdekli. A főfeladat tehát most tulajdonképpen abban áll, miképpen lehetne rátalálni arra a kis részre, amire a hosszú cikkből csakugyan szüksége van. Ennek a munkának elvégzése végett a fordító és a kutató összeül; a fordító a cikknek vagy csak a fejezeteimeknek, illetve az ábrák és a diagrammok szövegének nagyon nyers és kihagyásos fordítását végzi mindaddig, amíg a cikk tulajdonképpeni "magjára" rá nem bukkannak. Tapasztalatom szerint a cikkeknek ez a magja nem szokott több lenni, mint az egész cikk 10 %-a; ez a rész azután - ahelyett, hogy a 20 000 szavas egész cikk fordítására hosszú időt kellene pazarolnunk - néhány órán belül lefordítható. Ha mindjárt számításba vesszük is mind a

kutató, mind a fordító idejét, még mindig mintegy 50-66 %-os megtakarítás mutatkozik ebben az esetben azzal a költséggel szemben, amely az egész cikk lefordításakor felmerült volna. Persze ennek az eljárásnak a hátránya abban a régi közmondásban foglalható össze, hogy: "ami az egyiknek haszna, az a másiknak kára". Az a rész ugyanis, amelyet végezetül is a hosszú és minden valószínűség szerint fontos cikkből lefordítottunk, nagyon kevés, vagy talán semmi hasznot sem jelent senki más számára; ugyanakkor pedig más kutatók esetleg ugyanezen cikk más részei iránt érdeklődnek. Ennek következtében, ha ezt a módszert rendszeresen alkalmazzák, akkor igen kevés cikkről nyernénk teljes, elejétől végig terjedő fordítást s az Aslib Commonwealth Index of Scientific Translations /Természettudományi Fordítások Jegyzéke/ olyan lenne, mint valami dirib-darabokból összeállított takaró.

4/ Eskü alatt készült fordítás

A következő csoportba tartozó fordítások neve: eskü alatt készült fordítások; ez meglehetősen kellemetlen dolgot jelent, már ami a mi jogi életünket illeti. Eskü alatt tett fordításokra van ugyanis szükség sok olyan jogi eljárásnál, ahol írásos dokumentumokat idegen nyelven idéznek. Mivel pedig a mi köznépi felfogásunk szerint - aminek bizony lehet némi reális alapja is - a mi bíránk, ügyvédek, természettudósaink stb. semmi egyéb nyelven nem tudnak olvasni, csak Őfelségének, a királynőnek angol nyelvén, fordításokat kell az ő támogatásukra készíteni. A közönséges és az eskü alatt készült fordítás között mindössze az a különbség, hogy a fordítónak "ezen alkalmmal ünnepélyesen és őszintén ki kell nyilatkoztatnia, hogy /1/ megfelelő nyelvismerettel bír a szóhajvő nyelvek tekintetében, másrészt /2/, hogy az általa készített fordítás hű és jó". Amikor ez az ünnepélyes nyilatkozat megtörtént, akkor ez által és az 1835. évi Statutory Declarations Act rendelkezése alapján a nyilatkozatban foglaltakat valóban fogadják el.

A kérdés gazdasági oldala szempontjából ez mindenekelőtt annyit jelent, hogy fordítási példányonként további 2 shilling és 6 penny-t kell fizetni azért, hogy az említett nyilatkozat az esküt kivevő tisztviselő előtt megtörtént. Valójában véve azonban az ilyen fordítás során felmerülő költségek ennél sokkal magasabbak, mivel ilyen esetben a fordításnak egyrészt tökéletesnek, másrészt külső kivitelezés tekintetében is kife-

gástalannak kell lennie; minden törlést, kiegészítést, javítást, stb. ui. az esküt kivevő tisztviselőnek saját kézjegyével kell ellátnia. Hőviden összegezve, a felmerülő egyéb költségek ilyen esetekben rendszerint jóval felette állnak a közönséges fordítás költségei 25-33 %-ának.

5/ Fordítógép utján való fordítás

A fordítógép utján készülő fordításokat tabunak nyilvánították ezen a konferencián. Ugy érzem azonban, hogy ezen eljárás gazdasági vonatkozásaira mégis ki kell röviden térnem. Egyik legutóbbi előadásában dr. A. P. Booth közölt már hozzávetőleges adatokat arra vonatkozóan, hogy a Birkbeck Collegeben gépi fordításokat készítő elektronikus fordítógép kb. milyen várható valószínű megbízhatósággal működik. Ennek a berendezésnek a teljesítőképessége jelenleg óránként 1.000-3.000 szó.^{1/} Láttam azokat a fordításokat, amelyeket ez a gép készített és - bár nem kívánok kitérni a fordítás minőségének megvitatására - mégis meg kell állapítanom, hogy nagyon jóknak mondhatók. Ugy gondolom azonban, hogy a berendezés teljesítőképessége a közeljövőben minden bizonnyal percenként 1.000 szóra lesz növelhető. A nehézség - mint látom - a gép nem kielégítő termelékenységében rejlik; ez azonban tisztán és kizárólag olyan technikai hiányosságnak tekinthető, amelyet hamarosan ki lehet majd küszöbölni. A kereskedelmi forgalomban kapható elektronikus fordítógép ára - amint azt dr. Booth közölte - most van kialakulóban és előreláthatóan 8.000 - 10.000 fontsterlingre^{2/} tehető. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a berendezés hasznos élettartama kb. 10 év, és hogy egy elektronikus mérnököt kell alkalmazni a hibák kijavítására, a programtervezet összeállítására és az elektronikus fordítógép karbantartására, továbbá ezenfelül még egy idegen nyelvű szerkesztőt a programtervezet ellenőrzésére stb., - akkor az ilyen berendezés évi költsége kb. 7.000 £-t tesz ki, a várható teljesítmény viszont napi 400 000 szóra tehető, ami évenként 100 millió szóval egyenlő. Az a fordítói munkaközösség, amelynek ennyi lenne az évi teljesítőképessége, kb. 250 000 £ fizetést kapna; ez annyit jelent, hogy a megfelelő száma fordító alkalmazása esetén felmerülő költ-

^{1/} A. D. Booth, Aslib Proceedings, 9.köt. 6.sz. 1957. június, 180.lap.

^{2/} Uo. 181.lap.

ség az elektronikus fordító gép évi üzemi költségének 35-szörösére rúgna. Hogy mikor fog ez a csapás, - fizetésünkért keményen megdolgozó fordítókra - ráncszakadni, azt nem tudhatjuk előre.

6/ Külső fordítók útján való fordítás

Gyakran előfordul, hogy külső fordítókat veszünk igénybe, bár nem igen szeretjük a fordításokat idegenekre bízni. Ez bizonyos mértékig nem más, mint idő- és pénzkérdés.

Külső fordítók igénybevétele jelent ugyan bizonyos előnyöket, ugyanakkor azonban számtalan hátránnyal jár. A hátrányok olyan vonatkozásban mutatkoznak, hogy egyrészt rendszerint csak hosszabb idő elteltével - általában 6 hónap múltával - készül el a fordítás, másrészt pedig nem mindig tekinthető a fordítás megbízhatónak, különösen olyan esetben, amikor a külső fordító első alkalommal kap ^{vic} munkát. Meg vagyok róla győződve, hogy mi valamennyien tudnánk eseteket felhozni arra, amikor a külső fordítók által elkészített fordításokon rengeteg sok javítanivaló akad, illetve teljes egészükben át kell azokat dolgoznunk. Röviden összegezve: a külső fordítók sokkal kevésbé állnak ellenőrzésünk alatt, mint azok a fordítások, amelyeket saját hivatalunkban készítenek; a különbség a javunkra legfeljebb az, hogy ha nem vagyunk velük megelégedve, módunkban áll másokhoz fordulni. A fordítás ezen módjának előnye a költségmegtakarításban mutatkozik; ha ugyanis a külső fordításokat belső fordításokkal hasonlítjuk össze, akkor azt látjuk, hogy átlagosan egész 50 %-ig terjedő megtakarítás érhető el, természetesen csak abban az esetben, ha a fentebb említett javítások eszközzésére, illetőleg a fordítás teljes egészében való átdolgozására nincs szükség. Előny még olyan vonatkozásban is mutatkozik, hogy mentesíti az embert a fordítás munkájától; az ily módon megtakarított idő azután sokkal hasznosabb feladatok elvégzésére, így pl. unalmas érdeklődésekre való válaszadásokra fordítható. Abban az esetben, ha sürgős munkák fordításáról van szó, külső fordítók alkalmazása nem igen jöhet tekintetbe.

7/ Munkaközösségben készült és több részből összeállított fordítások

A fordításoknak ebbe a csoportjába egyrészt olyan munkaközösségek által végzett fordítások tartoznak, mint amilyeneket a Department of Scientific and Industrial Research /Természettudományi és Ipari Kutató Osztály/, vagy pedig az Iron and Steel Institute /Vas és Acél Intézet/

végeztet; másrészt ezek olyan kereskedelmi fordító vállalatok által végzett fordítások, amelyek egész folyóiratoknak vagy egyes folyóiratrészeknek angolra való fordítását kereskedelmi vállalkozásként végzik. Ezek a munkaközösségben készült fordítások csakugyan igen olcsóknak tűnnek. Az olyan fordítás pl. amelyet a fenti Kutató Osztály készített, az eredeti orosz szöveg egy-egy oldala után legfeljebb 8 shillingbe kerül, de az is előfordul, hogy az ezzel kapcsolatos költség oldalanként mindössze 2 shilling 6 penny. Így oroszról angolra való fordítás esetén a maximális fordítási díj a szabvány díjszabásnak legfeljebb csak 1/3-át teszi ki. Természetesen ez az eljárás bizonyos vonatkozásban zsákbamacsokát jelent; szerencsésének kell ugyanis az embernek lennie, hogy az ilyen fordított folyóiratokban olyan anyagnak a fordítását találja és kapja, amire valóban szüksége van. Ennek ellenére azt is számításba kell vennünk, hogy a fordítás díja - amint azt feljebb már megállapítottam - a mi szabvány 100 egységünkhöz viszonyítva mindössze 10-33 egység között mozog.

A Vas- és Acél Intézet díjszabás-mértékét újabban állapították meg. Ennek az Intézetnek a díjtételei kb. a Kutató Osztály díjszabásának maximális díjtételeivel egyeznek. Ezzel kapcsolatban olyan értesüléseink vannak, hogy a németből angolra való fordítások 1.000 szavanként 15 shillingbe, oroszról angolra pedig 1.000 szavanként 1 fontba és 10 shillingbe kerülnek. Ha a fordítások több példányban készülnek, akkor - úgy hiszen - némi árcsökkenés következik be; ez azonban az eredeti költséget nem igen befolyásolja.

Az Amerikai Egyesült Államokban nagyobb számban adnak ki idegen nyelvről fordított folyóiratot, mint Angliában, bár a Pergamon Kiadó újabban több oroszról fordított folyóiratot tesz közzé; ezek között hat orvostudományi folyóirat van: a fordítások kiadására az Amerikai Egyesült Államok Egészségügyi Minisztériumával kötött megállapodás értelmében kerül sor. Ez a kiadó most a Journal of Electric Technology, U.S.S.R. c. folyóirat rendszeres közzétételét kezdte meg; a szóbanforgó kiadvány az Elektrizszagtvo című orosz folyóirat angol változata. Az előfizetési felhíváson közzétett általános tájékoztatás szerint az egy-egy oldalra eső díjszabás rendszerint 2-3 penny, azaz 1.000 szavanként 4-6 penny. Tehát még abban az esetben is, ha az ilyen folyóirat felhasználhatóságának mértékét a 40:1 arány fejezi ki, - ami annyit jelent, hogy minden negyven

cikkből mindössze csak 1 számíthat az előfizető közvetlen érdeklődésére, - még ebben az esetben is az ilyen fordításszolgáltatás, a mi szabvány 100 egységünkhöz viszonyítva csak kb. 30-33 költségegységet tesz ki. Sajnos, az ilyenfajta folyóirat-fordítások szinte kizárólagosan csak az orosz szakirodalomra korlátozódnak, bár akad egy vagy két más folyóirat is - mint pl. az Engineer's Digest vagy a Machinery Lloyd - amely a szakirodalom szélesebbkörű területéről veszi anyagát.

8/ Kézirással történő fordítás

A fontosabb fordítási módszerek közül már csak a kézirással történő fordítás tárgyalása van hátra. Belső használatra igen jól lehet az ilyen fordításokat is értékesítenünk, amelyek csak egy ember idejének felhasználása útján készülnek. Az ilyenfajta fordítások használhatósága természetesen főként azon fordul meg, mennyiben olvasható az illető kézírása. Általában azonban sok fordító inkább gépirással, mint kézirással készíti fordításait; ez a körülmény azután fokozza munkájuk használhatóságát. Az az idő, amit a fordításnak kézzel vagy géppel való leírása igénybevesz, a fordításra felhasznált időnek kb. 1/3 - 1/4 részét teszi ki.

Az alábbiakban megpróbálom a fentebb ismertetett fordítási módszereket táblázat alakjában összehasonlítani egymással. A fordítás alapjául 1.000 szavas orosz szövegnek angolra való átültetését vesszük. Összehasonlításunk alapja nagy vonalakban ebből áll: Tegyük fel, hogy olyan műszaki fordítót alkalmazunk, akinek évi fizetése átlagosan kb. 1.000 font. /Szándékosan használtam az "átlagos" kifejezést. Sokan vannak, akik ennél sokkal kevesebbet, viszont szép számmal akadnak, akik ennél sokkal többet keresnek/ Feltételezzük továbbá, hogy a gépiró hetenként 10 fontsterlinget kap. A szokásos kereskedelmi rezsi-költségre 100 %-ot számítunk. Ez az arány gazdasági hivatalunk szerint elfogadható számnak tekinthető.

Külső fordítás. /A Nyelvtudományi Intézet által meghatározott díjtétel pótdíjtétel nélkül/..... 3 £ 17 sh. + 5 sh.
/az 5 sh többlet a számlák, fizetések, nyugtatványok, stb. adminisztrációs költsége; könyvelőink szerint ez elfogadható díjtételnek tekinthető/.

<u>Belső fordítás</u> ,	kézirással vagy a fordító által való legépelés esetén.....	2 L 10 sh. - 2 L 15 sh.
" "	gépírónak való diktálás útján..	3 L 10 sh. - 3 L 15 sh.
" "	gyorsíró-gépírónak való diktálás útján.....	4 L 10 sh. - 4 L 15 sh.
" "	diktáló-gépbe való diktálás útján.....	3 L 10 sh. 6 d. - 3 L
	/6 d. a diktáló-gép amortizációjára esik/	15 sh. 6 d.
" "	szóbeli /vagy részbeni/ fordítás.....	17 sh. - 1 L 7 sh. 6 d.
" "	eskü alatt készült fordítás: ugyanolyan költségeket igényel, mint a fenti eljárások; ezekhez járul azonban még 25 - 33 %, azaz 3 L 3 sh. - 6 L 6 sh.	
<u>Fordítógép útján való fordítás</u> /valószínű költség/.....		1 sh. 6 d. - 2 sh.
<u>Munkaközösségben történő fordítás</u> a Természettudományi és Ipari Kutató Osztálynál:		8 sh. - 1 L 4 sh.
	ehhez járul még 5 sh. a számlák, fizetések, stb. adminisztrálásának költségeihez.	
	Vas- és Acél Intézetnél.....	1 L 10 sh.
	ehhez járul még 5 sh. a fenti költségekre.	
	Periodikáknál.....	4 d. - 6 d.
	" /40:1 felhasználhatósági tényezővel/.....	13 sh. 8 d. - 1 L.

A fenti táblázatból világosan kitűnik, hogy a fordítások költségei a 4 penny-s alacsony összegtől egészen 6 L 6 sh-ig terjedhetnek. El kell ismernünk, hogy ez valóban elég széles értékkála. Van

azonban még egy másik olyan tényező is, amit szinte lehetetlen felbecsülnünk, s ez: a gyorsaság, pontosság, a fordítás kivánt példányszáma /a Nyelvtudományi Intézet - tudomásunk szerint - általában 1.000 szavanként 6 d-t állapított meg egy-egy külön példány után/. De ezenfelül a tárgyra vonatkozó titoktartás is igen fontos tényező. A katonai titoktartás talán nem is olyan fontos, mint a kereskedelmi titoktartás. Igen sok vállalat nem szívesen adja ki fordításait külső fordító-vállalatoknak, mert nem akarja, hogy világgá kürtöljék azt, amire érdeklődése irányul.

A fordítások költségét azonban ezenfelül még egy tényező befolyásolja: a már fentebb említett fordításkészletek és kimutatások. A Természettudományi Fordítások Jegyzéke /Commonwealth Index of Scientific Translations, amelyet az Egyesült Királyságban az ASLIB hoz forgalomba/ és a Szláv Nyelvű Fordítások és Tartalmi Kivonatok Amerikai Katalógusa /American Catalogue of Slavic Translations and Abstracts/ a keresett fordításoknak a nyilvántartott fordításokhoz való viszonyát kb. 10 %-ban állapítja meg. Az ASLIB-Index esetében ez az összeg nagyobb, mint amilyen értéket a Scientific and technical translating UNESCO-könyv feltüntet; az általam közölt adat ezeknél újabb. Ezek alapján, ha pontosak akarunk lenni, akkor a fenti táblázatokban közölt számadatokat 10 %-kal csökkentenünk kell.

Szeretném aláhuzni még egyszer, hogy a fenti táblázat célja mindössze a fordítás pénzügyi oldalára vonatkozó általános tájékoztatás megadása.

.....

Eredeti cím: Economics of translation.
Megjelent: Aslib Proceedings. 1958. 5.sz. 115-120.lap.
OSzK.ford.sz.: 1964.

SZOVJET TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATOK ANGOL NYELVRE VALÓ

FORDÍTÁSA

A Consultants Bureau Inc., New York-i kiadó - a Mezsduarodnaja Kniga szovjet külkereskedelmi vállalattal kötött megállapodás értelmében - kizárólagossági jogot nyert 20 szovjet természettudományi és műszaki folyóirat teljes angol nyelvű fordításának kiadására és terjesztésére. Az egyezményben foglalt folyóiratok felölelik a legfontosabb szovjet kiadványokat a fizika, kémia, elektronika, fémkohászat, biológia és orvostudomány köréből.

..... Az egyezmény lehetővé teszi a kiadó számára, hogy az eredeti folyóirat megjelenése és a fordítás közzététele közötti idő - az anyagnak a fordítás céljára való gyors megküldése folytán - megrövidüljön. A folyóiratokban megjelenő fényképek másolatait is megkapja a kiadó; ezzel a reprodukciók minősége megjavul. ...

A szovjet kiviteli vállalat az expressz fordítások tervében való részvételen felül ahhoz is hozzájárult, hogy a Consultants Bureau előre tájékoztatni fogja mindazokról a változásokról, amelyek a vonatkozó folyóiratok terjedelmében, megjelenése időpontjában, a tervezett pótkötetekben és a külön számok tekintetében várhatók. Ugyancsak előzetes tájékoztatást adnak az új szovjet kiadványokról, valamint különféle szovjet természettudományi és műszaki intézmények publikációs terveiről is; az ilyen irányú h iranyagot tehát ... azonnal továbbítani tudják majd a nyugati tudományos világnak.

A Consultants Bureau az 1958. év során az alábbi folyóirat-fordításokat fogja közzétenni: Biochemistry; Bulletin of Experimental Biology and Medicine; Proceedings of the Academy of Sciences, USSR; Journal of General Chemistry; Journal of Analytical Chemistry; Journal of Applied Chemistry; Chemistry Section of the Bulletin of the Academy of Sciences, USSR; Automation and Remote Control; Colloid Journal; Metallurgist; Microbiology; Plant Physiology; Journal of Technical Physics; Journal of Acoustics; Pharmacology and Toxicology; Crystallography; Theory of Probability and Its Applications; Astronomical Journal; Optics and Spectroscopy; Experimental Instruments and Techniques.

A fordítás munkáját úgy kell beütemezni, hogy 1958. végére a fordítások egyike sem maradjon el 6 hónapnál hosszabb időre az eredeti szovjet folyóirat közzétételétől. A Consultants Bureau állítása szerint legtöbb esetben a fordítások ennél az időpontnál előbb fognak elkészülni.

Eredeti cím: Exclusive translation rights to 20 Russian scientific journals.

Megjelent: Library Journal, 1958. 1.sz. 1370-1371.lap.

Vaneev, A.:⁺HOGYAN SZERVEZZÜK MEG A MÓDSZERTANI SEGÍTSÉGET

A területi könyvtár, mint a kultúra irányításának módszertani bázisa, egyetemlegesen felel a területi művelődési osztállyal a könyvtárak tevékenységének tartalmi részéért, az olvasók megfelelő könyvellátásáért, valamint a jó tapasztalatok elterjesztéséért. A területi könyvtárnak arra kell törekednie, hogy a hatókörébe eső könyvtárak segítsék a pártszervezeteket a lakosság körében végzett politikai és népművelési munkában és hogy a könyvpropagandát szorosan kapcsolják össze a lakosság termelő tevékenységével és kulturális életével.

Ezekkel a feladatokkal a módszertani osztály nem tud egyedül megbirkózni. Véleményünk szerint a megoldáshoz a területi könyvtár egész kollektívájának össze kell fognia.

Néhány évvel ezelőtt munkatársaink között még az a vélemény uralkodott, hogy a területen lévő könyvtárak megsegítése kizárólag a módszertani előadók feladata.

Ma a módszertani osztály olyan központtá vált, amely irányítja és ellenőrzi a Területi Könyvtár összes osztályainak módszertani munkáját. A könyvtárnak mindazok a munkatársai, akik felsőfoku szakképzettséggel, vagy nagyobb gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek, egy-egy járást kapnak gondozásra. A kiszállások alkalmával a helyszínen tanácsot adnak arra vonatkozóan, hogyan kell az olvasókkal egyénileg és közösen foglalkozni, elemzik a könyvtárak jelentéseit és terveit, ellenőrzik a könyvállományt. 1957-ben az 59 kiszállásból 25 kiszállás a módszertani előadókra, míg a többi a könyvtár más osztályainak munkatársaira esett. Az olvasótermek dolgozói segítséget nyújtottak a falusi könyvtáraknak a mezőgazdasági könyvekről szóló olvasóankétek megrendezésében; a fel dolgozó és katalogizáló osztály tagjai a falusi könyvtárak szakkatalógusának felállításához siettek segítséget nyújtani.

⁺ A szerző a kirovi Területi Gercen Könyvtár igazgatóhelyettese.

Minden osztály arra törekszik, hogy átadja tapasztalatait a területen lévő könyvtáraknak. A kölcsönzési osztály munkatársai például összegezték azokat a tapasztalatokat, amelyeket az olvasók differenciált kiszolgálásánál és a bibliográfiáknak az olvasás irányításánál történő felhasználásával kapcsolatban szereztek. Az így levont tanulságokat és javaslatokat figyelembe vették a városi és járási könyvtárak is.

Különösen szoros a kapcsolat a bibliográfiai és a módszertani osztály közt: rendszeresen egyeztetik munkaterveiket, valamint a közreadásra kerülő módszertani utmutatók tematikáját. Az utmutatók anyagának bibliográfiai részét - az esetek túlnyomó többségében - a bibliográfusok állítják össze. Egy sor olyan munkát, amelyek a táj- és helyismereti irodalom propagálásával, az ajánló bibliográfiák felhasználásával és az így szerzett tapasztalatok általánosításával függnek össze, önállóan készítenek el.

A módszertani tevékenység koordinálására és a nyomtatásban megjelenő kiadványok minőségének megjavítása céljából szerkesztőségi tanácsot hoztunk létre, melybe a legtapasztaltabb és a legképzettebb könyvtárosokat hívtuk meg.

A módszertani segítségnyújtás eredményessége nemcsak a területi könyvtár kollektívájának munkájától, hanem a járási könyvtárak dolgozóitól is függ. A vándorkönyvtárak és olvasótermek vezetői közül "állományon kívüli módszertani előadókat" választottunk ki. Ezek, fő feladataik teljesítése mellett, arra törekednek, hogy nagyobb mértékben foglalkozzanak a módszertani munkával. Kiképzésükre speciális szemináriumot szerveztünk. Ennek keretében az egyik foglalkozást a falusi könyvtárak módszertani irányításával kapcsolatos kérdéseknek, másikat pedig a kiváló tapasztalatok leírásának és általánosításának szenteltük. A szeminárium résztvevői azt a feladatot kapták, hogy tanulmányozzák át egy-egy falusi könyvtár gyakorlatát.

A terület könyvtárainak nyújtandó módszertani segítséget igen megkönnyítik az olvasó-aktivisták. Így a területi mezőgazdasági igazgatóság tudományos osztályának vezetője, H. Kucser, a mezőgazdasági irodalom propagálásával foglalkozó könyvekről irt recenziót, V. Zaboltovszkij a könyvtár történetére vonatkozó anyagot rendezi. Cancerovszkaja megírta a halturini Városi Könyvtár történetét, Zamjatin ujságíró az urzsumi Járási könyvtárról tartott előadást, V. Korotaev, Z. Galmullina és

V. D'jakonov tanárok, továbbá V. Nedelskij a táj- és helyismereti muzeum igazgatója, Ju. Korzovatuh módszertani előadó és mások előadásokat tartanak a falusi könyvtárosokat képző tanfolyamokon.

Nem hallgathatjuk el azonban, hogy a területi könyvtár igen laza kapcsolatot tart a területi művelődésügyi igazgatóság népművelési osztályának módszertani kabinetjével. Az a próbálkozás, hogy együttesen adjanak ki módszertani utmutatókat, egyelőre nem járt sikerrel.

A nemrég megnyitott területi gyermekkönyvtár, - mely magára vállalta a gyermek- és ifjúsági könyvtárak hálózatának módszertani irányítását - természetesen, megkönnyítette feladatunkat. Magától értetődik, hogy nagyon fontos a két területi könyvtár munkájának koordinálása. Éppen ezért mindig összeegyeztetjük a vidéki kiszállások tervét és kölcsönösen segítjük egymást abban, hogy a felnőttek, illetve a gyermekek könyvtárának munkáját zökkenőmentessé tegyük. Tervbevettük azt is, hogy együttesen adunk közre beszámolót a tapasztalatcseréről és közösen rendezünk értekezleteket.

A területen lévő könyvtárak módszertani irányítása szempontjából azonban a legfontosabb hely a területi könyvtár módszertani osztályát illeti meg. A módszertani osztály hat dolgozója közül nem számítva az egy fő laboránst, ketten a könyvtárellátóval kapcsolatos munkát végzik. Ügyelnek arra, hogy idejében beérkeznek-e a megrendelt könyvek, és hogy a közművelődési könyvtárak könyvvel való ellátása a gyűjtőkörrel összhangban történik-e. A módszertani osztály vezetője a természettudományos és műszaki irodalom propagálásának kérdésével, ill. a könyvállomány tanulmányozásával és gyarapításával foglalkozik, M. Lobasztova, módszertani előadó a mezőgazdasági irodalom propagálását, a falusi lakosságnak könyvvel való ellátását és az aktivistákkal való foglalkozást végzi; L. Koz'minuh, módszertani előadó, a társadalmi-politikai irodalom propagandájának kérdéseivel, a könyvállomány szervezésével és a katalógusok kérdéseivel foglalkozik; B. Szadürin módszertani előadó a szépirodalmi könyvek propagálását, a könyvtárak munkájának szervezési és tervezési részét tekinti főfeladatának.

A módszertani osztály napi munkarendje a következő: a nap első felében módszertani utmutatókat készítenek, a nap második felében a könyvtárakkal való levelezést bonyolítják le.

A könyvtárosoknak nyújtandó segítség általunk alkalmazott formái

és módszerei közül a legnagyobb súlyt a könyvtárosokkal való személyes érintkezésre helyezzük. A módszertani előadók, mint már mondtuk, gyakran kiszállnak vidékre. 1957-ben dolgozóink a terület 44 járása közül 42-öt meglátogattak.

Gyakran rendezünk értekezleteket és szemináriumokat a járási és városi könyvtárak vezetői, az olvasótermek, a vándorállomány vezetői stb. számára. A könyvtárosoknak módjukban áll, hogy kölcsönösen kicseréljék tapasztalataikat, meghallgassák az előadásokat és a könyvismertetőket, részt vehessenek a tanulmányi kirándulásokon és egyéb szemléltető akciókon.

1944 óta rendszeresen megtartjuk az un. "könyvtári csütörtököket". Korábban ezeken csak Kirov város közművelődési könyvtárainak dolgozói vettek részt. Később azonban, amikor a városi művelődési osztály létrehozta a könyvtárosok egyesülését, "csütörtökeinkén" mind gyakrabban megjelentek a területi könyvtárainak dolgozói is. Ettől függetlenül azonban a városi könyvtárosok továbbra is vendégeink. A "könyvtári csütörtökökben" előadások és felolvasások hangzanak el társadalmi-politikai, ismeretterjesztő, ill. egyéb témákról, s a könyvismertetések mellett megvitatják a Bibliotekar'-ban közreadott cikkeket is.

Kirov városában korábban nem volt olyan központ, amely egyesítette volna a műszaki könyvtárakat. Ezért egy módszertani szekciót hoztunk létre, mely állandó segítséget ad a műszaki könyvtáraknak. Ez a segítség abból áll, hogy könyvismertető szemléket tartunk számukra a könyvujdonságokról, szervezzük a kölcsönös tapasztalatcserét. A szekció segítségével területi könyvtárunk olvasóankétet rendezett "Az energetikai kérdésekkel foglalkozó folyóiratok felhasználása az ipari vállalatoknál" címmel.

Sok falusi könyvtáros azokon a tanfolyamokon tökéletesíti magát mesterségében, amelyek lényegében a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtára által összeállított oktatási program alapján működnek. Arra is gondolkunk, hogy a foglalkozásokon tanulmányozzák a fontosabb politikai dokumentumokat, pl. Hruscsov "A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulója" című előadását, a Békekiáltványt stb. A könyvtárosok megismerkednek az időszerű irodalommal, részt vesznek a plakátkészítési és könyvkötészeti gyakorlati foglalkozásokon. Az újoncokkal megszerettjük

a könyvtárosi foglalkozást. Ők a tapasztalt falusi könyvtárosok szájából hallanak beszámolót a könyvtári munkáról.

.....

A módszertani segítség egyik legelterjedtebb formája a konzultáció. Csupán 1957-ben 285 szóbeli /egyéni és csoportos/ felvilágosítást adott az osztály a legkülönbözőbb kérdésekről; az írásbeli referenciák száma 309 volt.

Munkánkban tekintélyes helyet foglal el a módszertani kiadványok szerkesztése. Egyetlen év alatt 32 módszertani utmutatót küldtünk a terület könyvtáraiba. Most arra törekszünk, hogy ezeket nyomtatásban díszes borítólapmal adjuk közre. A legérdekesebb kiadványok közül meg kell említenünk "A könyvek segítik munkánkat" című gyűjteményünket, mely cikkeket közöl a kolhozelnök, a fejdő, a sertésgondozó, a juhtenyésztő, a gyümölcsstermesztő és méhész tollából.

Munkánkban gyakran használunk fotokópiákat. Rendszerint ilyen módon ismerkednek meg a könyvtárosok a könyvtári plakátmintákkal. ... A minta hátlapján a plakátot készítő könyvtár tapasztalatairól szóló szöveg olvasható.

Módszertani kiadványainkkal azt a célt kívánjuk szolgálni, hogy segítséget adjunk a könyvtáraknak az irodalompropaganda módszereinek és formáinak tökéletesítéséhez és olvasóbankétek szervezéséhez. Egyik módszertani levelünkben például azt ajánlottuk, hogy az állattenyésztő telepeken vitassák meg területünk kiváló fejdőjének, az OSzSzSzk legfelső Tanácsa tagjának, A. V. Ovesinnikovának "Hogyan fejjük a teheneket" című könyvét. A módszertani levél ilyen konkrét kérdéseket is tett fel az olvasóknak: "Egyezik-e az Önök által használt kézfajási módszer a könyvben ajánlott eljárással? Miben különbözik ettől? Milyen módszert kívánnak alkalmazni a jövőben? Egyéttértenek-e Önök azzal a napirenddel, amit a könyv ajánl? Mi a véleményük az Önöknél bevezetett napirendről" stb. Ahhoz, hogy az olvasók válaszolni tudjanak ezekre a kérdésekre, alaposan át kellett tanulmányozniuk Ovesinnikova brosuráját és gondolkodniuk kellett saját gyakorlatukon.

A módszertani levélben hangsúlyoztuk, hogy az olvasókra nem szabad rákényszeríteni a hozzászólások témáit, mivel ez akadályozza a könyv tartalmának alapos áttanulmányozását. A könyvtárak többsége alkotóan felhasználta az általunk küldött anyagot és sok kolhozparasztot bekapcsolt

a könyv aktiv megvitatásába.

Módszertani osztályunk azonban nem szoritkozott csupán egyetlen le-
vélre. Bizonyos idő elteltével röplapot küldtünk szét, amelyben ismer-
tettük a lezajlott olvasóankétek eredményeit.

A könyvtárosok időnként megfelelnek a könyvvel való foglalkozás
egyik legnépszerűbb és legkönnyebben megvalósítható formájáról - a fel-
olvasásokról, melyek tudvalévően rendszerint igen élénk beszélgetéssel
végződnek. Ebben mindenekelőtt maga a területi könyvtár a ludas, mert
elkészítette ugyan az olvasásra szánt könyvek jegyzékét, de szinte
egyetlen alkalommal sem foglalkozott a feladat módszertani vonatkozásai-
val. Ma már a könyvtárak részletes utmutatást kapnak a felolvasást beve-
zető szöveg jellegéről, a felkészüléshez szükséges kiegészítő irodalom
felhasználásáról, azokról a kérdésekről, amelyek az olvasott anyaggal
kapcsolatban felvetődhetnek az olvasmány szemléltető segédeszközökkel
való illusztrálásáról és végül azokról a könyvekről, amelyek otthoni
olvasásra ajánlhatók.

A fentiek megszivvelésével a könyvtárak ma már sokkal sűrűbben és
nagyobb felkészültséggel tartanak felolvasásokat.

Az utóbbi időkg az volt a helyzet, hogy a mezőgazdasági irodalom
propagálásánál nem differenciáltuk a falusi könyvtáraknak nyújtott se-
gítséget. Ma már azonban nagyobb figyelmet fordítunk azoknak a járások-
nak sajtóságos helyi viszonyaira, amelyek a könyvtárak hatókörében van-
nak. A módszertani osztály utmutatást ad a könyvtárak dolgozóinak ahhoz,
hogyan készítsenek plakátokat, hogyan rendezzenek kiállításokat; emellett
könyveket ajánl felolvasás és olvasóankét céljára.

Módszertani kiadványainkban, sajnos, még mindig nem küszöböltük ki
a formalizmus és a sablonosság elemeit; ez akadályozza a könyvtárak kez-
deményezését és munkájukat sablonossá teszi. Vidéki kiszállásainkon min-
dig ugyanazokat a könyvtári plakátokat, ugyanazokat a könyvcsoportokat
látjuk a könyvkiállításokon. Ez arról tanuskodik, hogy módszertani ta-
nácsaink olykor még mindig utasítás-jellegűek és nem úgy értelmezik azo-
kat, mint ötletet adó szempontokat, melyeknek az a célja, hogy alkotó
gondolkodásra késztessek a könyvtárosokat.

A területi könyvtár nemcsak módszertani, hanem bibliográfiai utmu-
tatókat is készít. Eddig már sok kisebb bibliográfiát, vezérfonalat ad-
tunk ki. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy ezeknek a felhasználása

nem kielégítő. Éppen ezért mind gyakrabban adunk közre komolyabb, tekintélyesebb bibliográfiákat. Ilyenek pl.: "A kirovi terület múltja és jelene", "A kirovi terület híres szülöttei", "A mezőgazdasági gépek mintaszerű felhasználása", "Mit olvasson a falusi építő", "A kirovi terület mezőgazdasági élmunkásainak tapasztalatairól szóló könyvek", stb.

Kellőképpen felhasználjuk a gorkijai, cseljabinszki, vologdai, kosztromai és más területi könyvtárakból kapott kiadványokat. Szétküldtük a tulai Területi Könyvtártól kapott "Lenin üzenete az ifjuságnak" című munkát és "A közművelődési könyvtárak munkájának segítése" című bulletint.

A könyvtárak tapasztalatait a helyszínen szoktuk tanulmányozni. ... Tapasztalatokat gyűjtünk az évi beszámolókból is. Ezeket igen gondosan elemzik a könyvtár különböző osztályainak munkatársai. Összefoglaló kimutatást készítünk a járási, városi és falusi könyvtárak tevékenységéről; megnézzük, hogyan történt a mezőgazdasági, műszaki, természettudományos, helyismereti és szépirodalmi művek ajánlása, hogyan gondoskodtak az állományról és a katalógusok vezetéséről stb. Ezeket a kimutatásokat eljuttatjuk a könyvtárakhoz és így módot adunk nekik ahhoz, hogy felkarolják a legjobb kezdeményezéseket és kiküszöböljék saját munkájuk hiányosságait.

Olykor kísérelteznünk is kell. Egyes járások nem készítettek tervet a falusi lakosság könyvellátásának biztosítására. Ezért a módszertani osztály elhatározta, hogy közvetlenül részt vesz az idevonatkozó terv összeállításában. Ebből a célból a prosznicki járásba kiszállt egy brigád, melyben - a módszertani előadókön kívül - helyet foglalt a járási művelődési osztály és a járási gyermekkönyvtárak néhány dolgozója, valamint a leningrádi Könyvtárosképző Főiskola 5 gyakorló hallgatója.

Az eredmények igazolták várakozásunkat. A terv lehetővé tette a könyvtárak számára, hogy jelentős mértékben megjavítsák munkájukat. A járási könyvtár vezetője, M. Lapteva, összegyűjtötte és ismertette a tervteljesítésre vonatkozó adatokat és az így összeállított kimutatást broszúra formájában kiadták. Ily módon a prosznicki járás értékes tapasztalatai eljutottak az egész terület könyvtárosaihoz.

.....

1955-ig a tapasztalatok terjesztésének egyik fő formája a bulletin

volt. Ez a kiadványfajta azonban nem elégítette ki a könyvtárak dolgozóit. Gyakran elavult anyagot is közölt. A cikkek beszergyűjtése sok időt vett igénybe, s így mire a bulletin megjelent, a cikkek elvesztették tádszerőségüket. Emellett kevés példányban - mindössze 200-ban - adták ki, s így csak a járási és városi könyvtárakba jutott el. ...

Ma már nyomdai uton adunk közre röplap-sorozatot 1.000 példányban. Így a könyvtár gyorsan, operatív módon tudja terjeszteni az érdekes kezdeményezéseket.

A fontosabb anyagot brosurák formájában adjuk közre. Így például gyűjtemény formájában jelentettük meg azokat a módszertani utmutatókat, amelyek a pártnak azzal a célkitűzésével foglalkoznak, hogy az elkövetkezendő években utól kell érni az Amerikai Egyesült Államokat az egy főre eső hús-, tej- és vajtermelés terén. ...

A könyvtárak tapasztalatait a hangos hirdóban és a "Kirovszkaja Pravda", ill. a "Komszomol'szkoe Plemja" című lapokban is ismerttjük.

A falusi könyvtárosok között sokan vannak olyanok, akik igen élénken és érdekesen számolnak be munkájukról, de leírni nem tudják mondani-
valójukat. A módszertani előadókra vár tehát az a feladat, hogy segítsenek a felvetődő gondolatok és megfigyelések írásbeli megfogalmazásában és rendszerezésében.

A területi könyvtár figyelemmel kíséri az általa kiadott módszertani és bibliográfiai kiadványok felhasználását. Gyakran beszélnek erről az értekezleteken és szemináriumokon, illetve a helyi kiszállások alkalmával is. A kiadványok alkalmazására vonatkozó képet nyerhetünk többek között a könyvtárak beszámolójelentéseiből, a könyvtárak közti levelezéséből stb. De azt még nem mondhatjuk, hogy rendszeresen ellenőrizzük a kiváló tapasztalatok gyakorlati megvalósítását.

.....

Eredeti cím: Kak organizovat' metodiceszkaja pomosca'.
Megjelent: Bibliotekar', 1958. 4.sz. 30-34.lap.
OSzK.ford.sz.: 1951.

Kent, C. D.:

A KORSZERŰ KÖNYVTÁR AKUSZTIKAI ÉS VIZUÁLIS ANYAGA

Ma már sok könyvtárnak, különösen pedig a közművelődési könyvtáraknak egyre több dolguk akad a nem-könyv jellegű anyaggal, mind gyűjtemények gondozása, mind a felhasználás népszerűsítése terén. A nem-könyv jellegű anyag, - hogy csak néhány fontosabb alakját említsük, - a különböző fajtájú filmeket /16 mm-es film, 35 mm-es filmsíkok, mikrofilmek, mikrokártyák, stb. -/, hanglemezeket, hangszalagokat és képeket /- beleértve az eredeti műalkotásokat is -/ foglalja magában.

A fenti anyag alkalmas arra, hogy a könyvtárak raktározási, osztályozási és gyűjtési eljárásai szerint kezeljék. Éppen ezért általában véve az egyes könyvtárak kölcsönzési gyakorlata szerint ki is kölcsönözhető. Annak ugyanis nem lenne sok értelme, hogy az ilyenfajta állomány a kikölcsönzés lehetősége nélkül csak helyet foglaljon el a könyvtárban s ne használhassa azokat a nagyközönség a könyvtáron kívül is, - kivéve persze azt az esetet, amikor muzeális jellegű könyvtárról van szó. Ilyen jellegű tevékenysége révén a könyvtár részesévé válik annak a hatalmas, iskolán kívüli nevelő munkának, amely szinte vég nélkülnek látszik; vitacsoportok, megbeszélések és felolvasások, kiállítások és bemutatók, rádió- és televízió-műsorok, különböző témákkal /kulturális rendezvényekkel/ foglalkozó intézetek és munkacsoportok ennek a nevelőhálózatnak a részei.

Attól a pillanattól fogva tehát, amikor egy könyvtár a nem-könyv anyagot is szerephez juttatja, a szolgáltatások egész új világa tárul fel - élettel teljes és friss alakban - mindazoknak a személyeknek és csoportoknak a számára, akik a könyvtárat használják.

Ez részben arra vezethető vissza, hogy ez az új anyag jobban beletartozik az emberek megszokott mindennapi életébe. Hiszen csaknem mindenki jár moziba, hallgat rádiót, néz televíziós adást, - legalábbis

egyre több és több országban. /Nemrégiben azt a hírt közölte az Unesco hogy több már a rádió-előfizetők száma, mint az újságelőfizetőké/. Annyi azonban egészen bizonyos, hogy mindenki beszélget és társalog barátaival és ismerőseivel; ha tehát a könyvtár tájékoztatás céljából vitacsoportokat alakít és irányít, akkor már nem tulságosan messze jár attól, amit az emberek egyébként is tesznek. Mi akadályos lehetne tehát annak, hogy a könyvtár anyaga s a benne rejlő tájékoztatás szolgáljon a viták anyagául? Mindenki lát tájakat, vagy jeleneteket, legyen az akár egy távoli hegy, akár tengerpart-részlet, akár egy játszó gyermek. Ha mármost ugyanezt a tájat, vagy jelenetet valamilyen képtár falán festmény alakjában újból viszontlátja az illető, akkor már természetesen esztétikai látványban van része.

Az említett új könyvtári anyag általában véve alkalmasabb a csoportos nevelési eljárásokban való felhasználásra, mint a nyomtatott szó, mert ez utóbbi általában véve egyéni és személyes jellegű, az ember pedig társas lény. A hírközlés és közlekedés korszerű eszközei azzal, hogy a Földet kisebb terjedelműre zsugorították össze, az újabb eszközök általánosabb használatát segítik elő. Gyorsabban akarunk már más népekről tájékozódást szerezni. A filmek és a hangfelvételek ezt megkönnyítik számunkra.

Miért legyen a könyvtárnak nem-könyv jellegű anyaga is?

Mindeddig nem szóltam a nyomtatott szövegről s ennek a mindennapi élethez való viszonyáról. Kétségtelen, hogy vannak, akik számára az olvasás ugyanolyan fajtájú ösztönzést jelent, mint mások számára a film, vagy a vita. Az olvasni szerető ember azonban igen gyakran bonyolultabb és kifinomultabb. Azt nem lehet állítani róla, hogy szükségképpen intelligensebb, viszont sokszor fegyelmezettebb. Az olvasmányáiból szerzett tapasztalata személyesebb jellegű, mint - mondjuk - a filmek útján szerzett tapasztalata. Mások véleményével csak további olvasás, vagy vita útján kerül kapcsolatba. Ezzel szemben, amikor filmet néz, közvetlenül is ki van téve annak a hatásnak, amelyet mások szubjektív véleménye gyakorol reá, pl. nevetés, vagy könnyek alakjában. Az olvasást kedvelő egyén azonban mélyebbre hatol, mivel több kérdést tesz fel mind magához, mind környezetéhez és szomszédjához. Ez a körülmény tehát annak a nagy kérdésnek felvetésére sarkall: egyáltalában miért van szük-

ség arra, hogy a könyvtárnak nem-könyv jellegű anyaga is legyen? Miért nem kizárólagosan csak az olvasókról gondoskodik a könyvtár, akik a közösség kifinomultabb izlésű kisebbségét alkotják?

Az kétségtelen, hogy a könyvek és a nyomtatott szó jelentik a modern világ számára a legnagyobb szellemi ösztönzést, mint ahogyan századokon át nemcsak mennyiségileg, hanem minőség tekintetében is azt jelentették. Könnyen lehetséges azonban, hogy nem mindig lesz ez így. A tudomány fejlődése terén bekövetkező változások komoly fordulatot eredményezhetnek a könyvek és a nyomtatott szó felhasználásának mértékében. Máris több jelből arra lehet következtetni, hogy ez a változás folyamatban van. Sok könyvtár panaszolja, hogy a filmekre és hanglemezekre költött pénzt a könyvek költségvetéséből kell elvonni. Saját könyvtárunkban, a Művészeti Múzeum és más intézményektől szerzett tapasztalatok alapján megállapíthatom azonban, hogy ez az állítás nem helytálló. Igen gyakran éppen a filmek s a televíziós műsor, stb. adja meg az ösztönzést az olvasásra. A televíziós műsorban látott program indítja el ui. az illető könyv kikölesznzésére irányuló kérészt. Így az akusztikai és vizuális technikai eszközök olvasókat is toboroznak.

A londoni /Ontario/ Közművelődési Könyvtár és Művészeti Múzeum

A londoni /Ontario/ Közművelődési Könyvtár és Művészeti Múzeum az 1835-ben létesített régi Mechanikai Intézetből fejlődött ki. Ez a régi intézet eredetileg könyvtárból s előadások és tudományos jellegű akciók rendezésére alkalmas helyiségből állt. Később művészeti kiállításokat is rendeztek benne, majd az intézet keretében vitacsoportok is alakultak. Amikor azután az 1882.évi Közkönyvtári törvényt Ontarioban is elfogadták, semmi sem állt többé útjában annak, hogy a Mechanikai Intézet is közkönyvtárrá alakuljon át. Így létesült 1895-ben, új épület birtokában, a londoni /Ontario/ Közművelődési Könyvtár. Ebben az új épületben folytatták a régi könyvtár-intézet tevékenységét. 1939-40-ben került sor a Közművelődési Könyvtár és Művészeti Múzeum jelenlegi főépületének építésére. Ebben az épületben nyertek otthont a különféle könyvtári gyűjtemények, a Művészeti Múzeum anyaga, egy 300 ülőhelyes előadóterem s a Könyvtár, ill. a Művészeti Múzeum igazgatósága. Maga a Könyvtár és a Művészeti Múzeum ezidőszerint - a főépületen kívül - három melléképületet és egy mozgókönyvtárat foglal magában. 1942-ben hanglemez-

és filmgyűjtemény létesült, ugyanakkor kanadai művészek eredeti műveiből kölcsönző festménytárat is állítottak fel. A felsorolt különféle tevékenységek együttes eredményeként a könyvforgalom jelenleg fejenként 7,5 könyvet tesz ki: Ez az eredmény kiállítja az összehasonlítást a hasonló méretű többi kanadai könyvtár eredményeivel. /Az Unesco könyvforgalom statisztikai adatai szerint ez a helyzet: Anglia: 7.27, /1954/ Amerikai Egyesült Államok: 2.15 /1954/, Kanada: 2.09 /1953/. / Legutóbb minden 10 londoni /Ontario/ közül 1, tehát összesen 10 000 ember tekintette meg Az emberi család /The Family of Man/ című fénykép kiállítást. Hang- lemez-, film- és festmény-kölcsönző, valamint minden egyéb gyűjteményünket és szolgálatunkat hasonló mértékben veszi a közönség igénybe. A Könyvtár és a Művészeti Múzeum egyik tevékenységi köre kihatással van a másikra, s azok az egyének, akik részt vesznek bennük, mind felfogás, mind látókör tekintetében gazdagodnak általuk.

Nem a mi könyvtárunk az első, amely film- és hanglemez-szolgálatot rendszeresített. A St. Paul-i /Minn. U.S.A./ Közművelődési Könyvtár már 1914-ben rendelkezett hanglemeztárral, a Kalamazoo-i /Mich., U.S.A./ Közművelődési Könyvtár pedig 1935-ben állított fel filmtárat. Minden bizonnyal más országokban is vannak olyan könyvtárak, amelyek korán felismerték, milyen erő rejlik a nem-könyv jellegű anyagban. Érdekes lenne nemzetközi szinten is megvizsgálni, milyen fejlődés tapasztalható a nem-könyv jellegű anyagnak a közművelődési könyvtárakban való elterjedése terén.

A könyvtár - az érdeklődés felkeltésének eszköze

Mildred Mathews, a New York-i Közművelődési Könyvtár felnőttekkel foglalkozó részlegének volt felügyelője, a könyvtárak fejlődésében három szakaszt különböztet meg. Az első szakaszban a könyvtár kizárólagosan a könyvvel való ellátás céljait szolgáló intézmény, a másodikban már az olvasóknak tanácsokkal való ellátásán van a hangsúly, végül a harmadik, még csak most kezdődő szakaszt az jellemzi, hogy a könyvtárat az érdeklődés felkeltésének eszközeként tekinti.

Kétségtelen, hogy a könyvtárak fejlődésük egyik átmeneti szakaszában élnek. Az is nyilvánvaló, hogy Miss Mathews osztályozása - ilyen vagy olyan tekintetben - minden könyvtárra érvényesnek mondható. Telje-

sen világos ui., hogy mi a lényege osztályozásának. Az, hogy a könyvtárak működésében nem esik többé a hangsúly kizárólagosan a könyvekre, mert a könyvtárak az "érdeklődés felkeltésének eszközévé" kezdenek válni. Ez az utóbbi eszménykép egészen más valami, mint amikor még a könyvet - mint a könyvtár működésének értelmét és végső célját - ereklüként őrizték. Ezzel az új eszményképpel ui. a hangsúly a tárgyakra az emberekre tolódik át. Ma tehát a könyvtárosok már nem így teszik fel a kérdést: "Milyen könyv fog megfelelni ennek, vagy annak a személynek?", hanem így fogalmazzák meg feladatukat: "Hogyan tudom ennek vagy annak a személynek önképzési /szórakozási, művelődési, társadalmi/ problémáját a lehető legjobb megoldás felé segíteni?" A könyvtárosokra váró feladat tehát sokkal nehezebb mint azelőtt, s éppen ezért sokkal nagyobb szükség van főhivatású könyvtárosokra is, mint bármikor azelőtt. Végső fokon és ideális szempontból tekintve a dolgot, csak akkor valósítható meg a könyvtárosi hivatásnak ez a dinamikus típusa, ha a könyvtárosképzés terén - éppen mivel a könyvtárosi hivatásnak olyan nagy területet kell átfognia - a legtöbb egyéb hivatásra készülő egyéneknél magasabb fokú műveltséget, gyakorlatot és tudást biztosítunk a jövő könyvtárosai számára.

S ezzel vissza is kanyarodhatom ahhoz a nagy kérdéshez: ugyan miért van egyáltalában szükség a könyvtárban nem-könyv jellegű anyagra? Miért akarunk magunknak ezzel újabb gondot okozni? Egyáltalában miért van szükség arra, hogy még szélesebb munkaterületet öleljünk fel, amikor sok agyonzaklatott és kegyetlenül meggyötört könyvtárnak a vészkiáltása erre utal: intenzívebb munkára van szükség a könyvekkel kapcsolatban! Logikai szempontból ésszerűnek is látszik bizonyos vonatkozásban az ilyenfajta érvelés. Viszont ugyanakkor nem igaz-e az is, hogy több emelettel magasabbra emelhető az olyan épület, amely szélesebb alapokon nyugszik s nagyobb kiterjedésű? Mennél nagyobbra tervezzük tehát a művelt és képzett emberekből álló építményünket, annál szélesebb és szilárdabb alapokra van szükség. Éppen azért, mindent fel kell használnunk, ami csak alkalmasnak látszik arra, hogy vele az embereket saját, személyes önkifejlődésük vonalára csalogathassuk. Mert vígeredményben az a közösség a legerősebb, amelyben a legtöbb tökéletesen fejlődött személyiség található. Ezzel világért sem akarom azt mondani, hogy a könyv-

tárosnak kell mindent megtennie ebben az irányban, hanem azt értem ezen, hogy a könyvtárosnak mindenről tudnia kell és hogy a társadalom minden rendelkezésre álló erőforrását fel kell használnia azoknak az érdekében, akik a könyvtár szolgálatát igénybe veszik. Így a munka javarészáééek és az erő kifejtés hangsúlyának az emberek szükségleteire kell esnie. Ez az oka tehát annak, hogy a könyvtáraknak manapság nem-könyv jellegű anyaggal is kell foglalkozniok. Ha pedig elérkeznék az idő, amikor a nem-könyv jellegű anyag és a velük kapcsolatos tevékenység többé nem elégíti ki az ember igényeit, akkor a tájékoztatás munkájának más forrásait kell majd feltárnunk.

Teredeti cím: Audio-visual aids in the modern library.
Megjelent: Unesco Bulletin for Libraries, 1957. 11-12.sz.
261-263.lap.
OSzK.ford.sz.: 1976.

Bursowa, F.:

A KISVÁROSI ÉS FALUSI KÖNYVTÁRAK HÁLÓZATÁNAK KIALAKÍTÁSA

A könyvtárakról és a könyvállomány védelméről szóló törvényerejű rendelet 9.§-ának 1.bekezdése így hangzik: "A közművelődési könyvtárak hálózatát a községi /városi és falusi/, járási és vajdasági könyvtárak alkotják." Ennek a rendelkezésnek az alapján hozták létre a könyvtári hálózatot, figyelembevéve az ország közigazgatási területi felosztását. A hálózat területi alapon történő megszervezését a közművelődési könyvtárakra háruló feladatok indokolják. E feladatok közé tartozik a városok és a falvak lakosságának a funkcionálisan egybekapcsolt könyvtári intézmények által történő könyvellátása.

A gyakorlatban a könyvtárak ilyen területi alapon történő elhelyezése nem bizonyult kielégítő és tökéletes megoldásnak.

A könyvtári hálózat egyes láncszemei közötti nagy távolság okozta mennyiségi hiányosságokat könyvkölcsönző állomások szervezésével igyekeztek kiküszöbölni.

A könyvtárak hálózatának a közigazgatási felosztással való szoros kapcsolata korlátozta a hálózat rugalmasságát, melyre pedig a megfelelő működéshez mulhatatlanul szüksége van. A közigazgatási felosztás tökéletlenségének bizonyítására megemlíthetjük, hogy az egyes közigazgatási egységek területi kiterjedése, a lakosság száma és sűrűsége közt nagy a különbség, - gyakran a területi felépítés sem megfelelő, - egyes, természetes adottságu kulturális és gazdasági, illetve kereskedelmi központokat közigazgatásilag lefokoztak. Ilyen körülmények között a közigazgatási felosztásban bekövetkező változás a könyvtárak hálózatában is gépies, mennyiségi változásokat idézett elő.

Az elfogadott szervezési elv alkalmazása nem lehet mechanikus; különben olyan szervezeti séma alakulhat ki, amellyel nem egykönnyen lennének az új életkörülményekből adódó szükségletek elérhetőek. A szerveze-

ti elv rugalmas alkalmazása mellett szólnak továbbá a könyvtári és pénzügyi természetű szempontok is.

Ezzel kapcsolatban két kérdést szeretnék felvetni: az egyik a kisvárosi könyvtárak, a másik a falusi könyvtárak problémája.

A kisvárosi könyvtárak kérdése már eléggé megérett ahhoz, hogy vita tárgyává tegyük és hogy javaslatokat tegyünk vele kapcsolatban a jövőre.

Már nem egyszer megállapítottuk, hogy a kisvárosi könyvtárak mind belső szervezés és működési színvonal, mind pedig elhelyezés és személyzet tekintetében nagyon elhanyagoltak. Ritkán esik szó a könyvtárak tevékenységének kiterjedéséről és hatásköréről és ezáltal a környezetükben, illetve a járás könyvtári hálózatában betöltött szerepükről.

Állandóan szem előtt kell tartanunk, hogy a kisváros nem csupán meghatározott területi egység, hanem bizonyos mértékben központ is, mely meghatározott kulturális és gazdasági hatást gyakorol a járás területére.

A kisvárosi könyvtár működésének csupán a város területére való korlátozása tehát nem látszik helyes eljárásnak. Még helytelenebb lenne azonban, ha azokban a városokban, amelyek a községi nemzeti tanács elnökségének székhelyeül szolgálnak, a könyvtárral egy fedél alatt, /sőt, sokszor vele közös helyiségben/külön könyvtárat létesítenénk a szomszédos község ellátására.

A fenti megfontolások figyelembevételével megszervezett, szélesebb hatáskörrel és nagyobb illetékességgel rendelkező kisvárosi könyvtár jobban biztosíthatja a kulturális igények kielégítésének és fejlesztésének feltételeit, s ugyanakkor takarékosabb pénzügyi politikát is tud folytatni.

Ez a megoldás ugyanakkor nagyobb lehetőséget nyújt /az erre a célra szolgáló hitelkeretek egyesítése mellett/ a könyvállomány teljesebb és célszerűbb gyarapítására és felhasználására. Jobban megválogathatók a könyvtárban dolgozó személyek, tökéletesebben megtervezhető a könyvtár épülete /esetleg olvasóteremmel is ellátható/ és szükség esetén a munkatársak száma is emelhető.

A kisvárosok könyvtárának szélesebb körű hatósugara és tevékenységi területe elősegíthetné a népművelési intézmények szervezeti megerősödését és hozzájárulhatna jelentőségük emeléséhez.

A szóbanforgó városok rendszerint jelentős helyet foglalnak el a járás területének kialakításában; ilyen szempontból a városban lévő könyvtárak bizonyos fokig támogathatják a járási könyvtárak munkáját.

.....

Ezen a helyen kell megemlítenünk, hogy szükségesnek látszik megvitatni a járási székhelyektől kisebb /1-3 km-nyi/ távolságra fekvő falvakban létesítendő könyvtárak kérdését. A közeli falvak szinte külvárosoknak tekinthetők; a lakosság egy része a városban dolgozik és a zöm általában nap mint nap élvezi a város különböző szolgáltatásait. Magasabb fokú könyvtár közvetlen használata nemcsak hasznosabbnak, hanem előnyösebbnek is mutatkoznék a szomszédos falvak lakosságának szempontjából.

A falusi könyvtárak kérdése a hálózat jelenleg legégetőbb problémája. Három évvel a közigazgatási felosztás módosításáról szóló /1954. szeptemberében kelt/ törvény kihirdetésének és végrehajtásának harmadik évében állást kell foglalnunk a szóbanforgó könyvtárak további szervezését illetően. A fentiekkel kapcsolatban a következő kérdésekre kell válaszolnunk: 1/ milyen legyen a falusi könyvtár és milyen feladatokat töltsön be? 2/ helyes lenne-e, ha a falun követnők azt az elvet, hogy a könyvtárak területi elhelyezése a közigazgatási felosztáshoz igazodjék?

A közművelődési könyvtárak hálózatának kiépítésére vonatkozó elv kötelező volta, valamint az említett törvény végrehajtásában tanúsított gyorsaság elhomályosította azt a kételyt, van-e minden faluban szükség könyvtárra és lehetséges-e e könyvtárak megszervezése. A szóbanforgó kérdéssel kapcsolatban hozott határozat megfelelt a hálózat strukturájának; a végrehajtást 5 évre ütemezték be.

1954-ben a községi könyvtárak száma a községek számával egyezően 2.997-et tett ki. A közigazgatási terület felosztásáról szóló törvény végrehajtásának eredményeképpen 8.790 közigazgatási egység jött létre; ezeknek méretei sokkal kisebbek, mint a régi községek.

Hogyan fogadta a vidék az új helyzetet és a belőle folyó feladatokat?

1955-ben semmilyen pótterv nem készült a falusi könyvtárak hálózatának kiépítésére. A vidék kezdeményezésére és kizárólag a vidék hitelkeretéből, az említett évben 674 új könyvtárat nyitottak meg.

Az 1956. évre beütemezett terv tulteljesítésére és meggyorsítására irányuló kezdeményezések és annak egyidejű megállapítása, hogy a volt községi könyvtárak állományát veszélyes módon felbontják, mivel belőlük törpe jellegű és esetről-esetre gyarapított gyűjteményeket létesítenek az új könyvtári intézmények számára, - hogy nincsenek megfelelő könyvtári helyiségek, hiányzik a felszerelés, nem megfelelő az új könyvtárak vezetésére szerződötetett emberek képzettsége stb., arra figyelmeztettek bennünket: emeljünk gátat az új könyvtárak létesítésére irányuló elemmentáris erejű törekvésnek. Evégből a Művelődés- és Oktatásügyi Miniszter 1956. április 4.-én rendeletet adott ki a falusi közművelődési könyvtárak szervezésének és megnyitásának elvei és módja tárgyában.

Ettől függetlenül az év végén már 4.430 könyvtár működött.

Az új könyvtárak szervezése komoly kiadásokat jelentett. Az 1956. évben az új könyvtárakban foglalkoztatott dolgozók bére kb. 5 200 000 zlotyt tett ki /a havi átlagos kereset kb. 300 zloty/.

És milyenek az eredmények az olvasás terén?

Az alábbiakban néhány statisztikai adatot közlünk arra vonatkozóan, hány vidéki könyvtár működött és hogyan alakult az olvasók száma a szóbanforgó időszakban:

Év	Könyvtárak	Könyvkölcsönző állományok	Olvasók száma 1000-ben	Kölcsönzések száma 1000-ben	Egy könyvtárra eső	1000 lakosra eső
					o l v a s ó k s z á m a	
1955	3674	25539	1853	27076	504	119,7
1956	4430	25746	1784	26366	402	118,0

A táblázat adatai azt mutatják, hogy a könyvtárak számának jelentős növekedése - és ezzel együtt a könyvek szélesebbkörű terjesztése vidéken - nem segítette elő a könyvtári szolgáltatások emelését.

Az olvasás helyzetéről teljesebb képet nyernénk, ha rövid tájékoztatást kapnánk az olvasók aktivitásáról, az olvasás színvonaláról és kulturájáról, a szóbanforgó statisztikai adatoknak a tényleges állapottal való összehasonlításáról /az ezen a téren mutakozó nyugtalanító

helyzetről magam is meggyőződtem, amikor a múlt év júniusában megvizsgáltam 20 falusi könyvtár problémáját/, a könyvtárnak a község életében való részvételéről, a könyvtár dolgozóinak alkalmasságáról, a helyiségviszonyokról stb.

.....

Milyen legyen a falusi könyvtár és milyen feladatokat töltsön be?

A jelenlegi falusi könyvtárat így határozhatnók meg: feldolgozott és hozzáférhetővé tett könyvek gyűjteménye.

Annak a falusi könyvtárnak viszont, amelyre szükség van, sokkal szélesebb hatáskörrel kellene rendelkeznie; ennek meghatározását így fogalmazhatnók meg: a falusi könyvtár társadalmi-művelődési, közműveltséget és nevelést terjesztő olyan intézmény, amely hivatását célszerűen összeválogatott, szervezett és széles körben hozzáférhetővé tett könyvgyűjteménnyel teljesíti.

Csak az így értelmezett, népművelési központot alkotó, a dolgozók kulturális érdekeit szolgáló, a népművelési munkát a könyvek segítségével végző könyvtár töltheti be kellőképpen a rá váró szerepet a falusi társadalom életében.

Az olvasás színvonaláról és társadalmi szerepéről nem a könyvtárak száma dönt, hanem mindenekelőtt szervezettségi fokuk és működési színvonaluk. Éppen ezért főleg a fenti kivánalmak megvalósítását kell szorgalmaznunk.

Az utóbbi évek során a falusi könyvtárak számszerű gyarapítása terén észlelhető sietség s a terv és a rendszeresség hiánya igen hátrányosan nyilvánult meg mind a könyvtárak területi elhelyezésében, mind belső szervezeti felépítésében, illetve a falusi könyvtárak tevékenységében.

Az így adódó problémák tárgyalás során választ adhatunk arra a kérdésre: helyes lenne-e, ha a falusi könyvtárak azt az elvet, hogy a könyvtárak területi elhelyezése a közigazgatási felosztáshoz igazodjék?

Ha megvizsgáljuk a szükségleteket és e szükségletek kielégítésének lehetőségeit /figyelembevéve a legutóbbi időszak tapasztalatait/, a fenti kérdésre negatív választ kapunk.

1955 előtt a falusi könyvtári hálózat szükségletei terén nagy problémát okozott az, hogy csekély volt a könyvtárak száma. Az a kísérlet azonban, hogy ezt a problémát a terület közigazgatási felosztásának elve segítségével oldják meg, kifejezetten csak formális lehetett.

A terület közigazgatási felosztásának elve nem kötelező például az oktatás, az egészségügy, a vallásos szükségletek kielégítése, a kereskedelem, a mezőgazdaság vagy az állattenyésztés terén.

Az élet különböző területein ui. a szervezés mindig azokból az alapelvekből indul ki, amelyek az adott környezet szükségleteiből fakadnak, s ugyanakkor figyelembe szokták venni a megvalósítás feltételeit, eszközeit és módjait is.

A könyvtári hálózat területi elhelyezésének tervezésénél alapvető szempont a lakosság száma, a könyvtárak hatókörének nagysága. A falusi viszonyok rengeteg nehézséget támasztanak az ilyen irányú normák megállapítása tekintetében /különösen területi szempontból/, de ennek ellenére mégis szükség van a környezet és a könyvtárak fejlődése szempontjából leghasznosabbnak mondható minimum megállapítására; mégha tökéletlen lenne is ez, nem lehet rosszabb a mechanikusan alkalmazott közigazgatási elvnel.

Ebből a megfontolásból kiindulva azt javasolom, hogy egy-egy falusi könyvtár tevékenysége szempontjából vegyünk hozzávetőleges normaként 3.000 főt. Ilyen körülmények között a falusi hálózatnak 4.500-5.000 könyvtárból kell állnia.

Az elmúlt évben már 4.430 könyvtárat számláltunk, úgyhogy ebben az évben a könyvtárak száma bizonyára eléri az 5.000-et. A jövő évre vonatkozóan nincsenek terveink a falusi könyvtárak további számszerű gyarapítására.

.....

Az ajánlott minimális lakosság-szám elfogadása - mely az alsó határt jelentené valamely faluban könyvtár nyitására - reális feltételeket teremt a könyvtár működéséhez. Ha ui. a könyvtár hatóköre által felölelt lakosság számából 15 %-ot sikerül megnyernünk a könyvtár számára, ez 450 olvasót jelent. Ebből 250 olvasót maga a könyvtár látna el, a többit pedig a könyvkölcsönző állomások.

.....

Eredeti cím: W sprawie organizacji sieci bibliotek malomiejskich i gromadzkich.
Megjelent: Bibliotekarz, 1957. 8.sz. 226-230.lap.
OSzK.ford.sz.: 1941.

Mamontov, A.:

A HELYISMERETI ANYAG NYILVÁNTARTÁSA A JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN

.....

A helyismereti kartoték tulajdonképpeni felállításához az 1955. év második felében fogtunk hozzá, amikor is a leningrádi Területi Könyvtár elkészítette a helyismereti kartotékok sémáját.

A helyismereti kartoték struktúrája a szakrendi beosztás elvére épül fel: a kartotékba kerülő anyagot a következő négy főosztályba soroltuk: 1. Természeti viszonyok és természeti kincsek; 2. A járás története; 3. A kommunizmus építése; 4. Szépirodalom.

A "Kommunizmus építése" című főosztály több mint 70 osztályból áll; ezek a helyi pártszervezetek és helyi tanácsok munkájáról, az ipar és a mezőgazdaság fejlődéséről, a közlekedés és a hírközlés munkájáról, a kereskedelemről, a kultúráról, stb. szóló sajtócikket foglalják magukban.

Az alosztályokon belül az anyagot földrajzi szempontok szerint csoportosítjuk /pl. a "Mezőgazdaság"-on belül kiemeljük konkrétan a járás kolhozait és szovhozait/.

"A járás története" című főosztály két nagy osztályt foglal magában. Ezek "A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt" és a "Szovjet időszak elnevezésű osztályok. Itt ugyancsak külön kiemeltük a következő szakcsoportokat: "Polgárháború", "A Nagy Honvédő Háború", "A tudomány, a technika és a kultúra kiváló képviselői járásunkban".

A "Szépirodalom" elnevezésű főosztály két részből áll: "Járási szépirodalmi alkotásokban" és "A helybeli írók munkássága".

A szakcsoportokon belül az anyagot fordított időrendben osztjuk be, kivéve "A szocialista munka kiváló képviselői" és "A tudomány, a technika és a kultúra kiváló művelői járásunkban" című szakcsoportokat.

Az anyag szakrendi csoportosításának elve lehetővé teszi, hogy logikus egymásutánosságban és kölcsönös összefüggésben tárjuk fel a járás éle-

tének minden egyes részét; ugyanakkor a katalóguscéduláknak fordított időrendben történő beosztása módot ad arra, hogy elsősorban a legaktuálisabb irodalmat ajánljuk.

A területi könyvtár bibliográfiai osztálya a kartoték felépítési sémájához adott magyarázatában azt ajánlotta, hogy az anyag gyarapodásának mértékében még további bontást alkalmazzunk. Így pl. az "Ipar" elnevezésű osztály könyvtárunk számára kissé általános megfogalmazásnak bizonyult. Tudnunk kell ugyanis, hogy a tájkatatót nemcsak az iparról szóló általános művek, hanem főleg azok az irasművek érdeklik, amelyek a vidék konkrét, az adott területi egységben vezető szerepet játszó iparágait ismeretik. Járásunk szempontjából ilyen vezető iparágak például az aszfaltbeton-, a papírgyártó-, a téglagyártó-, a halfeldolgozó ipar. Ennek megfelelően az "Ipar" elnevezésű osztályba olyan szakcsoportokat iktatunk be, amelyek az előbb felsorolt iparokat felölelik. A "Mezőgazdaságon" belül külön szakot létesítettünk "Állattenyésztés" címmel. /Járásunkban van ui. a hatalmas voronkovi állattenyésztő állami gazdaság./

"A könyvtárak munkája" alosztályon belül különválasztottuk a falusi könyvtárakra vonatkozó anyagot, ami szintén megkönnyítette a kartoték használatát.

Az élet nap mint nap új kérdéseket vet fel; ezeket is fel kell vennünk a kartotékba. Példa erre a "Városunk és járásunk a hatodik öt éves tervben" és "A Lomonoszovi járás a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójára" című szakcsoport.

Az egyik legfontosabb momentum a helyismereti kartotékba kerülő anyag kiválasztása és feltárása. Ebből a célból a könyvtár rendszeresen és rendszeresen tanulmányozza állományát. Két év alatt feltártuk a Lomonoszovi járásra vonatkozó történelmi, műszaki és művészeti jellegű könyveket. A közeljövőben befejeződik a mezőgazdasági és a természettudományos irodalom átnézése is.

A könyvtár dolgozói rendszeresen tanulmányozzák a szak-kiadók távlati terveit és beszereznek minden olyan művet, amely a Lomonoszovi járásra vonatkozik. Jó segítséget nyújt a "Novue knigi" c. bulletin, továbbá a folyóirat- és hírlapcikkék bibliográfiájához készült földrajzi mutató, valamint a leningrádi területről írott könyvekről szóló tájékoztató.

Több mint 200 évvel ezelőtt a volt oranienbaumi /jelenleg Lomonoszovi járás/ területén M. V. Lomonoszov, a nagy orosz tudós létrehozta az ország

első szinesüveg gyárát, Uszt'-Rudiceben. A tudósnak e figyelemreméltó kezdeményezéséről részletesen beszél A. Morozov "M. V. Lomonoszov" című könyvében. A monográfia végén tekintélyes bibliográfia áll, melynek egyik fejezete ezt a címet viseli: "Az orosz üvegekészítés és mozaik-művészet alapítója". E fejezettel megismerkedve, felkutattunk és karotékunkba felvettünk egy csemő forrásmunkát Lomonoszov uszt'-rudicei működéséről.

V. Dobkovic "Hol töltjük el pihenőnapunkat" című utikalauzának Lomonoszov városáról szóló fejezetében említés történik arról, hogy egy ideig a régi Oranienbaumban lakott A. K. Szavraszov művész. A Nagy Szovjet Enciklopédiában kutatva, a Szavraszov-ról szóló cikk függelékeként egy bibliográfiát találtunk, mely a kiváló orosz tájképfestő életéről és munkáságáról szóló irodalmat öleli fel. Ebben benne van az oranienbaumi járásban való tartózkodásának ismertetése is. /37.kötet, 575.lap./

A szóbanforgó bibliográfiában felsorolt könyvek nem voltak meg könyvtárunkban, így hát a könyvtárközi kölcsönzés útján beszereztük azokat a leningrádi Területi Könyvtárból és felvettük helyismereti kartotékunkba.

Ezzel kapcsolatban meg kell neveznünk a helyismereti irodalom felkutatásának még egy igen fontos forrását, nevezetesen a többi könyvtárak állományát. A járási könyvtár szempontjából elsősorban az illetékes területi könyvtár jön szóba. A leningrádi Területi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya már évek óta vezet jól szerkesztett helyismereti kartotékot. Az egyes osztályokon belül az anyagot a terület járásai szerint csoportosítják. Könyvtárunk dolgozói rendszeresen tanulmányozzák e kartoték "Lomonoszovi járás" című szakcsoportját, és új cimleírásokkal gyarapítják saját kartotékjukat. Így felvettük például a Lomonoszov város muzeummá átalakított palotáiról és parkjairól szóló cikkeket, melyek a "Vecsernij Leningrad" /Esti Leningrad/ című hírlapban jelentek meg, ezt a lapot ui. könyvtárunk nem kapja.

Az Állami Nyilvános Szaltükov-Scsedrin Könyvtár betürendes katalógusa segítségével fel tudtunk kutatni egy sor olyan könyvet, amelyek A. F. Mozsajszkijről, a világ első repülőgépének megalkotójáról szólnak; Mozsajszkij munkássága szintén összefügg a lomonoszovi járás múltjával. A könyvekről és cikkekről készült cimleírásokat tartalmazó katalóguscédulákon - mégha ezek a könyvek más könyvtárak állományában vannak

is, de mi is felvesszük helyismereti kartotékunkba - mindig feltüntetjük, hogy melyik könyvtárban lehet megtalálni a kérdéses kiadványt. Ez az utalás lehetővé teszi az olvasók számára, hogy a keresett könyvet a könyvtárközi kölcsönzés útján beszerezhessék.

A kisebb cikkeket, az olyan könyvekből vett különálló bekezdéseket, melyek más könyvtárak állományában találhatók, rendszerint lemásoljuk vagy teljes egészében legépeljük és a bibliográfiai cimleírást tartalmazó katalóguscédulára ragasztva beosztjuk a helyismereti kartotékba.

A lomonoszovi könyvtár helyismereti munkássága szoros kapcsolatban áll a helyi muzeum munkájával. A járás életének kutatásával foglalkozó muzeumi dolgozók megjelölik számunkra azokat a járás gazdaságára, kulturájára, természetére és történetére vonatkozó témákat, amelyekkel foglalkoznunk kell.

A könyvtár munkatársai rendszeresen és elmélyülten tanulmányozzák a muzeum kiállításait. Nem egyszer ezeknek segítségével tudják megállapítani, hogy mely kérdések nem szerepelnek kellő mértékben helytörténeti anyagunkban. Így például, amígön útvizsgáltuk a muzeum helyismereti szakköre által kézírással kiadott "Vidékünk" című folyóiratot, kutatni kezdtünk olyan irodalom után, mely Szaltükov-Scsedrin írónak, Muszorgszkij zeneszerzőnek, Lescsesev költőnek oranienbaumi tartózkodásáról szól. Az Állami Nyilvános Szaltükov-Scsedrin Könyvtár segítségével és a területi könyvtár közreműködésével olyan adatokat és anyagokat találtunk, amelyeket sem mi, sem a muzeum dolgozói azelőtt nem ismertek.

Ugyanakkor a könyvtár is rendszeresen tájékoztatja a muzeumot az újonnan felkutatott és nyilvántartásba vett könyvekről, illetve helyismereti jellegű cikkekről; különösen fontosak azok a közlemények, amelyek valamilyen formában és mértékben kiegészíthetik a muzeumi kiállítás anyagát.

A területi időszak kiadványok átnézésénél az általános jellegű cikkekben is nem egyszer találunk érdekes adatokat és tényeket a lomonoszovi járásra vonatkozóan. Ezeknek a cikkeknek a cimleírásánál feltüntetjük a vonatkozó lapokat, bekezdéseket, sorokat, stb.

A járási könyvtár a lehető legnagyobb részletességgel és rendszerességgel tükrözteti kartotékjában járásunk életének minden mozzanatát, ezáltal igen értékes helyismereti anyagot gondoz. Ugyanakkor, ha azt ki-

vánjuk, hogy a járási könyvtár helyismereti kartotékjában a központi és a területi időszaki sajtóban közreadott adatok is szerepeljenek, jól meg kell válogatnunk a helyi hírlapból felveendő anyagot. A járási hírlapnak teljes egészében való kikézdulázása először is óriási mennyiségű munkaidőt igényel, másodsor arra vezet, hogy a bibliográfiai tájékoztató apparátus nem kívánatos módon megduzzad.

A válogatás alapvető szempontja természetesen a cikk, illetve közlemény tartalma és nem pedig valamely formális kritérium, például a cikk terjedelme. A járásban feltárt foszforit-lelőhelyekről szóló szerény hír, vagy egy rövidebb cikk, mely arról beszél, hogy milyen jogfosztott helyzetben volt a forradalom előtt a tönkretett parasztság a volt oranienbaumi járás, Gosztilicá faluban, /a cikk a helyi "Vpered" című hírlapban jelent meg/, ugyanugy bekerül a kartotékba, mint a terjedelmes utikalauzok, amelyek Leninoszov város muzeumá átalakított palotáiról és parkjairól nyújtanak képet.

Könyvtárunk az ugynevezett kizárásos módszert alkalmazza. Meghatároztuk, hogy melyik az a járási lapban közreadott anyag, mely nem kerül be a kartotékba. Ezekhez tartozik például a más kiadványokból átvett anyag, amennyiben nem foglalkoznak benne a helyi lakosok életének kérdéseivel, a Szovjetunió Távirati Irodájának közleményei, a nemzetközi élet hírei, az ismeretterjesztő cikkek, a külön a járási lap számára írt cikkek, előadások, tárcák, amennyiben ezek nincsenek kapcsolatban a járás jelenével, illetve múltjával, továbbá az alkalmi jellegű anyagok /felvilágosítások, hirdetések, az olvasók levelei/ egy része.

A könyvtár dolgozói a fenti szempontok szem előtt tartásával gondosan átnézik a járási lap legfrisebb számát, egyezményes jeleket téve azokhoz a cikkekhez, amelyeket fel kell venni a kartotékba; csak ezután látnak munkához.

A katalóguscédulára a következő adatokat vesszük fel: a szerző neve és a könyv, illetve a cikk címe; alcim, kiadó, a megjelenés helye és éve /könyv esetében/, a folyóirat, hírlap neve, évfolyama, száma/ az időszaki kiadványokból vett cikkeknel a hónapot és a napot is feltüntetjük/; mennyiségi jellemzők: a lapok, illusztrációk száma; sok esetben, különösen kisebb cikkeknel, a nyomtatott sorok számát is felvesszük; megjegyzések.

A címleírást a hírlap azon példánya alapján kell készíteni, amely

nem kerül bekötésre. Ilyen esetben a legérdekesebb és legaktuálisabb cikkeket mindjárt ki is vághatjuk és a megfelelő katalóguscédulára ragasztva beoszthatjuk a kartotékba.

.....

A hírlapokban közölt cikkek címének legnagyobb részénél nem tüntetik fel a cikkben leírásra kerülő esemény helyét, tartalmát, stb. Ilyen címek vannak pl.: "A városi szovjet negyedik ülásszaka", "Népművelési munka", "Harc a termelés műszaki színvonalának emeléséért", stb. Mindezekben az esetekben rövid megjegyzéseket fűzünk a címhez, magyarázatot és adatot közlünk a szerzőre vonatkozóan; ezeket közvetlenül magából a szövegből, illetve közleményből merítjük.

A szóbanforgó megjegyzéseket a címleírás után, ill. a cikk címe után írjuk és négyszögletes zárójelbe tesszük. Így például a fentebb említett cikkekhez a következő megjegyzéseket fűztük: "A városi szovjet negyedik ülásszaka /Lomonoszov város iskolái oktató-nevelő munkájának eredményeiről/", "Népművelési munka /a lomonoszovi kenyérgyárban/", "Harc a termelés műszaki színvonalának emeléséért /a kötszövő ipari szövetkezetben/".

Abban az esetben, ha a cikknek több vonatkozása is van, a kartoték különböző osztályaiba és alosztályaiba soroljuk. Ilyenek elsősorban a helyi állami- és pártszervezetek határozatai és döntései, a helyi sajtó szemléi, a nagy szerkesztőségi cikkek. "A Szovjetunió Kommunista Pártja Járási Bizottságának konferenciái, plénumai, aktivái", "A pártszervezetek munkája", "Sajtó", "A helyi szovjetek működése" elnevezésű szakcsoportokon kívül a fenti anyagok címleírásait beosztják a megfelelő szakcsoportokba is, aszerint, hogy tartalmuknál fogva /az adott határozat, illetve cikk tartalmát tartva szem előtt/, hová tartoznak. Így például "A városi szovjet IX. ülásszaka /A kereskedelem helyzete Lomonoszov városában/" cím alatt közölt anyagot a következő két alosztályba vesszük fel: "A városi szovjet ülései", ill. "Kereskedelem".

Amennyiben a lapban közreadott cikkek szerzőire vonatkozóan adatok is találhatóak, illetve megállapíthatók, ezeket a címleírás végén helyezük el.

A címleírást sok esetben rövid annotációval egészítjük ki.

Az annotálás természetesen nem könnyű dolog, különösen azokban a könyvtárakban, ahol nincs főhivatású bibliográfus. Éppen ezért főleg

olyan kiadványokat annotálunk, amelyek nincsenek meg könyvtárunkban, s így azokkal az olvasók nem ismerkedhetnek meg közvetlenül.

Bizonyos idő elteltével a kartotékba felvett cikkeknek egy része elavult. Ezért időről-időre /évenként kétszer-háromszor/ átvizsgáljuk a kartotékot és kiemeljük onnan az elavult anyag céduláit.

A helyismereti jellegű és tartalmu könyvekről két katalóguscédulát veszünk fel: egyet a szakkatalógus, egyet pedig a helyismereti kartoték részére. Ezzel egyidejűleg a szakkatalógusba kerülő cédulára utalást írunk, azokra a cikkekre mutatva, amelyek az adott kérdésről szólnak és a helyismereti kartotékban foglalnak helyet.

A hírlap- és folyóiratcikkek általános kartotékjában a "Helyismeret" című osztólap mögött csak olyan anyagot szerepeltetünk, amely a helyismereti munka módszertanára vonatkozik; ugyanakkor utalót teszünk a következő szöveggel: "A Lomonoszovi járásra vonatkozó anyagot lásd a helyismereti kartoték "Járásunk" című része alatt."

Az utalások rendszere lehetővé teszi, hogy az olvasók még aktívabban használják a helyismereti kartoték anyagát.

.....

Az a tény, hogy a kartoték anyaga tartalmi szempontból igen szerteágazó és csoportokra bomló /a Lomonoszovi könyvtár kartotékjában pl. több mint 90 szakcsoport szerepel/, nagymértékben megkönnyíti a különböző tematikai igények kielégítését. Példaképpen felsorolunk néhány olyan kérést, melyeket gyorsan ki tudunk elégíteni jól felépített helyismereti kartotékunk útján: "M. P. Muszorgszkij tartózkodása járásunkban", "M. V. Lomonoszov-kolhoz", "Lomonoszov városa a Nagy Honvédő Haboru idején", "Az oranienbaumi járás multja", "Járásunk természeti feltételei", "A kalistyenszki halkonzerváló üzem", stb.

A kartoték segítségével szoktuk kiválasztani az anyagot a könyvkiállítások számára és ezeknek alapján készítjük a helyismereti tematikájú plakátokat is. Csupán az elmúlt másfél év alatt a következő témájú kiállításokat rendeztük: "A szülőföldön", "Tanulmányozzatok járásunk kiváló mezőgazdasági dolgozóinak tapasztalatait", "Járásunk a hatodik öt-éves tervben", "O. A. Kiprenszkij művész - a Lomonoszoviak földije", "M. V. Lomonoszov munkássága járásunkban". A tájra vonatkozó nyomtatott kiadványok propagálásának egyik igen hatásos formája a könyvismertetés,

Könyvtárunkban a következő témákról tartottunk sikeres ismertetést: "Városunk multjából", "A lomonoszovi járás természete", "Sz. I. Moszin - az orosz lőfegyver megteremtője". A bibliográfiai szemléhez való felkészülés mindenkor a kartoték megfelelő fejezetének áttanulmányozásával kezdődik. A helyismereti kartoték segítséget nyújt a könyvekről szóló beszélgetések anyagának kiválasztásához, tematikai albumokat és hírlap-kivágatokat magában foglaló dossziék felfektetéséhez.

Ahhoz, hogy olvasóink figyelmét ráirányítsuk a járásról szóló irodalomra, a járási könyvtár a járási lap hasábjain rendszeresen közöl cikkeket a könyvtár helyismereti munkájáról.

.....

A helyismereti kartoték felfektetésének és vezetésének sikere, csak-ugy mint a könyvtárnak a tájra vonatkozó irodalommal való foglalkozása és annak eredményei, jelentős mértékben maguktól a könyvtári dolgozóktól függnék. Csak az igazán lelkes tájkatató teheti valóban érdekeltté az olvasót a tájanyag olvasásában, s csak így tudja hozzáértően feltárni az olvasók előtt azt a sokféle helyismereti nyomtatott anyagot, mellyel bármely közművelődési könyvtár rendelkezik.

Eredeti cím: Kraevedcseszkaja kartoteka v rajonnoj biblioteke.
Megjelent: Bibliotekar', 1958. 2.sz. 36-41.lap.
OSzK.ford.sz.: 1948.

Rift, L. R.:

OLCSÓ KÖLCSÖNZÉSI RENDSZER KÖLCSÖNZÉSI TÉTELSZÁMOKÉS KARTOTÉK ALKALMAZÁSÁVAL

A legtöbb gépesített kölcsönzési eljárás mód nem felel meg az egyetemek, kollégiumok és egyes más könyvtárak követelményeinek. Ezeknek a könyvtáraknak ul. a kölcsönzött könyvek raktári jelzetek szerint rendezett nyilvántartására van szüksége. Az alább javasolt rendszernek az a célja, hogy éppen ennek az igénynek feleljen meg, s ugyanakkor a kölcsönzéssel kapcsolatos kezelési munka idejét is lerövidítse. Különösen nagy érdeklődésre tarthat számot azoknál a könyvtáraknál, amelyek széleskörű újraosztályozást akarnak végrehajtani, mivel a könyvtasakok és a könyvkártyák használatára ennél az eljárásnál nincs szükség. Bizonyára örömmel fogják tehát üdvözölni azok a könyvtárak, melyeknek kölcsönzőpultjain most halomban állnak a könyvek, mert a könyvek visszavételét függetleníti a pultoktól.

A javasolt rendszer összetevő részei nem újak. Kölcsönzési tétel-számokat sok könyvtárban már most is sikerrel alkalmaznak, peremlyukasztásu kártyákat pedig, amelyek újabban a könyvtárakban is kezdenek meghonosodni, a kereskedelmi vállalatoknál már oly régóta használnak, hogy szabadalmi joguk is lejárt. A javasolt rendszer módfelett rugalmas; alkalmazásának valamennyi lehetséges változatát nem szükséges felsorolnunk ahhoz, hogy a legáltalánosabban használható változatokat jobban megismerhessük. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a napi 100 könyvnél kisebb forgalmu könyvtárak esetleg inkább boldogulnak a kölcsönzési tétel-számnak a kölcsönzőlapra való belyukasztása, mint a könyvek visszavétele alkalmával a kölcsönzőjegyzék kézzel való szelektálása nélkül.

A javasolt rendszer egyik jellemzője, hogy a kölcsönzőlapok a könyvforgalom elemzése céljából állandóan rendelkezésre állnak anélkül, hogy a rendes könyvforgalmat zavarnák. A lejárt határidők és a határidő-

megújítások bizonyos kisebb többletmunkát tesznek szükségessé. Az eljárás bevezetése mellett azonban különösen az a tény szól, hogy az előbb említett csekély többletmunkát a rendes kölcsönzéssel kapcsolatos munkamegtakarítás bőségesen ellensúlyozza.....

Köztudomásu dolog, hogy egy ismeretlen rendszer, - ha részletesen ismertetjük - sokkal bonyolultabbnak tűnik, mint amilyen a valójában, működés közben. Leírásunkban a már katalogizált könyv útját fogjuk követni az előkészítés, a kölcsönzés és a visszaadás szakaszaiban; ezután megvizsgáljuk, hogyan működik az általunk javasolt rendszer, végül lépésről-lépésre összehasonlítjuk az új eljárást a könyvkártya /határidőt jelző lovas -/ rendszerrel, továbbá a kétkártyás-, illetve a kölcsönzőlapként használt kérőlap-rendszerrel /ez utóbbit a zárt raktáru könyvtárakban használjuk/.

A könyv előkészítése, kölcsönzése és visszavétele

Elkészítjük a könyv címleírását, s mind a kijelölt lapra, mind a könyv gerincére ráírjuk a raktári jelzetet. Ezután beragasztjuk a könyvbe a lejáratilapot és ezzel már készé is tettük a polcra való elhelyezésre. Sem könyvtasakra, sem könyvkártyára nincs szükség.

Ha az olvasó könyvet akar kölcsönözni, a mellékelt ábrán látható kölcsönzőlapot kell kitöltenie. Kölcsönzőlap díjmentesen áll rendelkezésre a kölcsönzők számára. Zárt könyvállományú könyvtáraknál a kölcsönzőlap egyúttal kérőlap gyanánt is szolgál.

A kölcsönzőpulton számozógépet találunk, ugyanolyat, mint amelyet számos könyvtárban a szerzeményi osztályon használnak. A gép - mielőtt új számra váltana át - , kétszer üti le ugyanazt a számot. A számozógépet keletbélyegző egészíti ki, amely a megfelelő dátumot bélyegzi. A kölcsönzést végző könyvtáros ezzel a kétszer-bélyegző géppel lebélyegzi a lejáratilapot és a kölcsönzőlapot, s így mind a lejáratilap-, mind a kölcsönzőlap ugyanazt a számot és dátumot kapja. A továbbiakban a számozógép által bejelölt számra mint kölcsönzés-nyilvántartási számra hivatkozunk.

A lejáratilap lebélyegzése után az olvasó már viheti is a könyvet.

A könyvtáros most kilyukasztja a kölcsönzőlapot. Ez az egyszerű folyamat azonban részletesebb magyarázatot igényel. Nézzük mindenképp

●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A LEJÁRATI HATÁRIDŐ JELZETE									
Raktári jelzet	Fenntartott ●								
	Lejárati határidő	Kölcsonzési feltélszám	EZRES	●	●	●	●	●	●
				3	4	2	1		
Kötet _____				3	4	2	1		
Példány _____				3	4	2	1		
Szerző: _____	3		4	2	1				
Cím: _____	3		4	2	1				
A kölcsönző neve:	3		4	2	1				
Címe:	3		4	2	1				
Azonossági száma:	3		4	2	1				
	3		4	2	1				

a lejáratati határidő-jelzetet a kölcsönzőlap felső szélén. A jelzet egy naptári hónapra utal; minden hónapra tíz számjegy áll rendelkezésre. Ezért, az /1/-es számjegyet azoknál a könyveknél, amelyeknek határideje a hó első, második, illetőleg harmadik napján, a /2/-est pedig azoknál a könyveknél lyukasztjuk, melyeknek határideje a negyedik, ötödik, hatodik napon stb. jár le. /Természetesen szükség esetén minden számjegyet hosszabb időszak jelzésére is felhasználhatunk./

Lyukasztógépünk nagyon hasonlít az irodákban használt hármass lyukasztógéphez, azzal a különbséggel, hogy gépünk a székcsipkéző minta szerint minden számot kilyukaszt, annak a számnak kivételével, amelyet jelzetelni akarunk. A január 5.-i határidővel lejáró könyv kölcsönzőlapja tehát úgy fog kinézni, mint az alább bemutatott kölcsönzőlap minta a bejelölt lejáratati határidő jelzettel. /d.45.l./

A lyukasztást - akárcsak a hármass lyukasztógépen - egyetlen nyomó mozdulattal elvégezhetjük. A lyukasztót mindannyiszor át kell állítanunk, valahányszor a lejáratati határidő-jelzet megváltozik.

A kölcsönzőlap jobboldalán a kölcsönzés-nyilvántartási tételszám jelzetét látjuk. Ez a jelzetfajta a peremlyukasztású kártyák szabványos számsor-kijelölő jelzete. Most ismét a hármass lyukasztógépet alkalmazzuk; ezen a berendezésen azonban az egyszerre három lyukat készítő kar helyett, a lapon látható számok mindegyikének megfelelő külön-külön lyukasztóbillentyűnk van; az egyes billentyűk úgy vannak jelölve, mint az író-, vagy összeadógépek számbillentyűi. Az egyes billentyűk a lapot a megfelelő számjelnél a lap széléig lyukasztják ki.

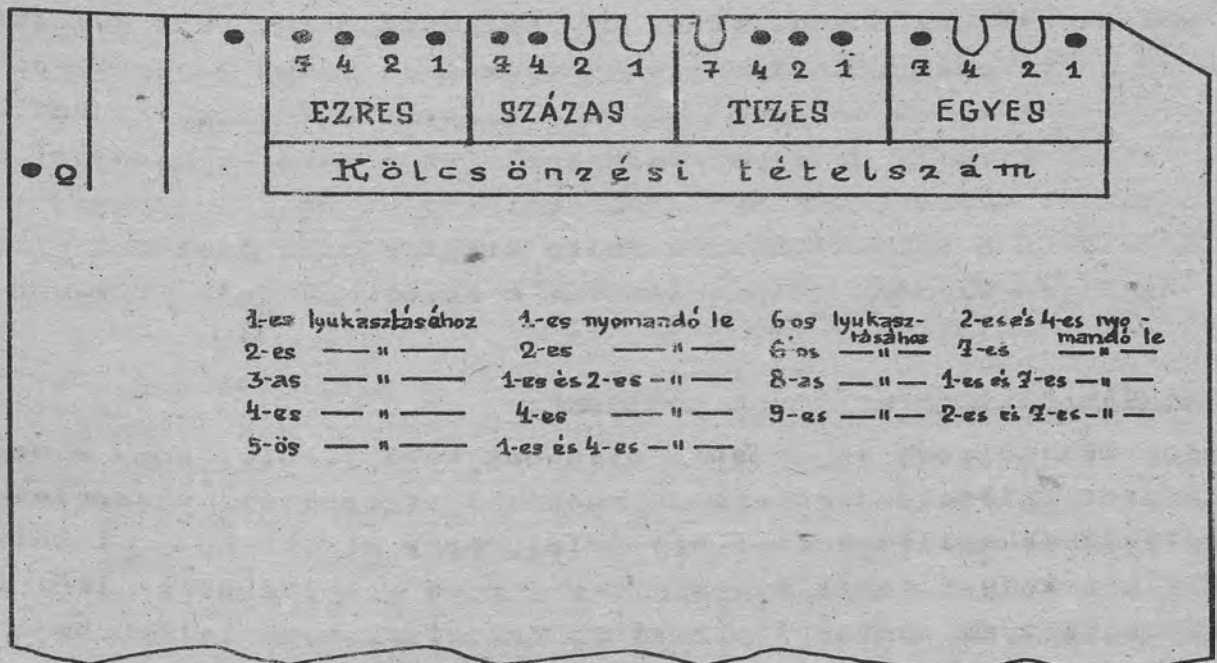
Ha a könyvtáros a kölcsönzőlapra a 376-os nyilvántartási számot akarja bejelölni, akkor a lapnak a lyukasztógépbe való behelyezése után a 100-as, a 200-as, a 70-es, a 2-es és a 4-es billentyűket nyomja le. Ebben az esetben a lap jobboldali peremén a 45.lapon látható ábrának megfelelő lyukasztás-csipkézetet fogjuk látni.

Ha a könyvtáros már kellő gyakorlatra tett szert a nyilvántartási számok lyukasztásában, akkor egyidejűleg két billentyűt is le tud nyomni; így az egész lyukasztási folyamat kartononként kb. tíz-tizenkét másodperc alatt elvégezhető.

Ezután a kölcsönzőlapot, a raktári jelzetnek megfelelően, forgalmi kartotékba /kölcsönzési nyilvántartóba/ soroljuk be; a kölcsönzőlap általában ott is marad a legutolsónak bejelzetelt lejáratati határidőig;

Kölcsönzőlap a lejáratí határidő jelzetével.

Kölcsönzőlap, kölcsönzési tételszámmal jelzetelve.

tehát a mi példánk esetében január 6-án 24 óráig, mivel a 2-es szám lyukasztása január 4.-ét, 5.-ét, 6.-át jelenti.

E kölcsönzőlapokra a későbbiek során még visszatérünk, előbb azonban vizsgáljuk meg a könyvvisszavétel első lépését és a sokszorosított vagy nyomtatott ellenőrző jegyzékek használatát. Az ellenőrző jegyzékek az oszlopokba rendezett kölcsönzési tételszámokat tartalmazzák, kezdve az egyes számjeggyel jelölt lejárat határidő-jelzettel s bevégezve azazal a legmagasabb lejárat határidő-jelzettel, - a mi példánk esetében a háromnapos maximális könyvvisszadási határidővel - amíg a lejárat határidő jelzete érvényben van.

Amikor a könyvet visszahozzák, a kölcsönzési tételszámot a lejárat lapon s az ellenőrző jegyzéken áthúzzák. A könyv ezzel készen is áll arra, hogy a polcra visszahelyezzék.

Amint már említettük, a 2-es lejárat jelzettel ellátott, 1953 január havi 376-os kölcsönzés-nyilvántartási tételszámú lap január 6-án 24 óráig marad a kölcsönzési nyilvántartás kartotékjában. A következő napon a könyvtáros vesz egy peremlyukasztású kártyák kiemelésére szolgáló - nyeles kötőtüre hasonlító -, ún. szelektáló tűt, ezt keresztül dugja az egyes tálcákon elhelyezett kártyák 2-es számú lejárat-határidő jelzetű lyukain, és az ugyan ilyen jelzettel ellátott lapokat egyetlen mozdulattal kiemeli az egyes tálcákról. Ez a művelet befejezi az általunk példaként felhozott könyv visszavételét abban az esetben, ha időben került vissza s nem különleges fajta kikölcsönzés esetével állunk szemben. Az ilyen természetű problémákat a következő fejezet végén tárgyaljuk.

Hogyan működik ez a kölcsönzési rendszer?

Minden kölcsönzési eljárásnak olyannak kell lennie, hogy a megkívánt feladatot a lehető legkevesebb munkával végezze el. Gyakorlatilag minden kölcsönzés-nyilvántartás azt jelzi, hogy milyen könyvet kölcsönöztek ki, kik kölcsönözték ki és mikor jár le a kölcsönzési idő. A mi esetünkben ezeket az adatokat a raktári jelzetnek megfelelően kell rendezni, úgy, hogy ha valaki egy bizonyos könyv után érdeklődik, meg tudjuk mondani, kint van-e a könyv, és ha kint van, kinél van, és mikor esedékes a visszahozatala.

Most, miután részletesen kifejtettük, miként működik a javasolt

rendszer a kikölesönzés és a könyv visszavétele alkalmával, nem marad más hátra, mint összehasonlítani ezt az eljárásmodot a jelenleg használatos eljárásokkal, melyekben könyvkártyákat, illetve kérőlapokat használunk. Összehasonlításunk során az tűnik ki, hogy a most könyvkártyát alkalmazó könyvtárak sok időt megtakarítanak, ha a könyvkártyákat és a könyvtasakokat kiküszöbölnék; igaz ugyan, hogy az olvasónak több adatot kell a kölesönzőlapon kitöltenie, különösen akkor, ha közvetlenül a polcra választja a könyveket. /Azok az olvasók, akik sok könyvet választanak, előnyösen használhatnának olyan gumibélyegzőt, amelyen nevük, címük és személyazonossági számuk szerepel; azután az így bélyegzett kartonokat használhatnák fel./ A könyv kiválasztásakor a könyvtárosnak a kölesönzőlapon levő raktári jelzetet a könyv jelzetével kell egybevetnie. Bár ez némi időt vesz igénybe, mégis csak valamivel tart tovább, mint a könyvkártyás kölesönzés. A könyvkártyát is ellenőrizni kell, hiszen gyakran rossz könyvbe kerülnek és gépelési hiba is előfordulhat a kiállítás során. Azokban a zárt könyvvállományú könyvtárakban, amelyekben kérőlapokat használnak a kölesönzési kartotékhoz, a kölesönzőlap egyben kérőlapként is szerepelhet; a javasolt eljárás alkalmazása esetén a munkában csak az jelentene megtakarítást, hogy a könyvvisszavétel leegyszerűsödne. A kölesönzőlap belyukasztása alig vesz valamivel több időt igénybe, mint bármilyen más határidő jelölési eljárás.

A könyv visszahozása alkalmával csupán a kölesönzés-tételszámot kell áthoznunk az ellenőrző jegyzéken és a lejáratlapon. Mennyiben befolyásolja ez az eljárás a mi könyvkölesönzési gyakorlatunkat? Először is, a könyvet nem kell visszahozni a kölesönzőpulthoz, vagy a kölesönzési nyilvántartóhoz a visszavétel alkalmával. A könyvet a szomszédos szobában is kezelheti olyan valaki, akinek semmit sem kell tudni a raktári jelzetről és a kölesönzési nyilvántartásról. Mivel pedig a kölesönzési tételszámok áthúzása csak néhány másodpercet vesz igénybe, a könyvet azonnal át lehet adni a raktárnak, s így - ha a könyvek a polcon vannak - sokkal kisebb lesz a kérdezősködések száma, mintha könyvkártyát alkalmaznánk és emiatt a könyveket besorolásukig könyvkártyák helyettesítenék. A könyvek nincsenek utban, nem akadályozzák a kölesönzési nyilvántartó megközelítését s a könyvek visszaadása sem akadályozza a könyvtárost a nyilvántartási kartoték kezelésében azáltal, hogy új meg új kártyákat kell besorolnia s az érdeklődőknek kell válaszolnia.

A kölcsönzési nyilvántartás kartotékjában minden kikölcsönzött könyvnek külön kölcsönzőlapja van, beleértve azokat a könyveket is, amelyeket a lejárat határideje előtt hoztak vissza. Mivel ez a kartoték a már visszahozott könyvek kölcsönzőlapjait is tartalmazza, feltétlenül szükség van ellenőrző jegyzékre is. Egy-egy könyv hollétének megállapítása végett a könyvtáros átnézi a kölcsönzési kartotéket, ahol a következő lehetőségeket állapítja meg: 1/ ha nem találja az illető könyv kölcsönzőlapját, a könyv a könyvtárban van; 2/ ha talál kölcsönzőlapot, megnevezi a kölcsönzési tételszámot és a határidej-jelzetet, majd ezt a számot megkeresi az ellenőrző jegyzéken; 3/ Ha a kölcsönzési tételszám az ellenőrző jegyzéken át van huzva, akkor a könyvet már visszahozták; ebben az esetben a könyvtáros kiemeli a kölcsönzőlapot; 4/ Ha a kölcsönzési tételszámot még nem huzták át az ellenőrző jegyzéken, ez annyit jelent, hogy a könyvet még nem hozták vissza.

Ha a könyvet újból kikölcsönzik, még mielőtt az előző kölcsönzőlapot a kölcsönzési kartotékból kiemelték volna, a könyvtáros az új kölcsönzőlap besorolásakor a raktári jelzet alapján ráakad a régi kölcsönzőlapra és azt eltávolítja.

Határidej meghosszabbításokat egyszerűen úgy eszközölünk, hogy az ellenőrző jegyzéken a megfelelő kölcsönzési tételszám mellé piros "H" betűt írunk. A lejárt határidejű és meghosszabbított határidejű könyvek visszaszolgáltatásáról, valamint a hosszú időre történő kölcsönzések lebonyolításáról a későbbiek során fogunk beszélni.

Rámutatunk már arra, hogy a legtöbb könyv visszavételi eljárása mindössze abban áll, hogy a kölcsönzőlapokat a peremlyukasztású kártyák szelektálására szolgáló eszköz segítségével a kölcsönzés-nyilvántartás kartotékból kiemeljük. A kiemelt kártyák azonban a már lejárt és a meghosszabbított határidejű lapokat is tartalmazzák. Hogy ezeket megtalálhassuk, a lapokat a belyukgatott kölcsönzési tételszám-jelzet segítségével a kölcsönzési tételszámok sorrendjében rendezzük.

Most elővesszük az ellenőrző jegyzéket s valamennyi át nem hozott kölcsönzési tételszám kölcsönzőlapját kivesszük. A többi kártya figyelmen kívül hagyása után a meghosszabbított határidejű könyvek kölcsönzőlapjait az ellenőrző jegyzéknek megfelelően "H" jellel látjuk el. Szükség esetén a lejárt határidejű könyvek olvasóinak felszólítást küldünk.

Ezután az egyes lapok bal felső peremére "lovast" teszünk és a kölcsönzőlapokat visszarakjuk a kölcsönzési kartotékba. A lejárt és a meghosszabbított határidejű könyveket a kölcsönzőpulthoz kell visszahozni, hogy ezeknek a könyveknek kölcsönzőlapjait a kartotékból kivehessük. A szóbanforgó lapokat könnyen megtalálhatjuk, mert lovasokkal vannak megjelölve. A lejárt határidejű könyvek kölcsönzőlapjait havonta egyszer automatikusan kiemeljük.

A hosszabb időre kikölcsönzött könyvek kölcsönzőlapjain valamennyi lejáratú határidőt jelző számot kilyukasztjuk. Ezért ezeket a kártyákat a szelektálótű a lejárt határidejű kártyák kiemelése alkalmával helyükön hagyja.

Az ilyen hosszulejáratú könyveket a kölcsönzési-nyilvántartás kartotékjához kell visszajuttatnunk, hogy a kölcsönzőlapokat onnan külön kiemelhessük. Ha egész gyűjteményeket egy csoportban vesznek ki, illetve hoznak vissza, amint az gyakran előfordul olyan könyvtárakban, ahol fenntartott helyiségek állnak rendelkezésre, akkor különleges jelzetet lehet a kártyára belyukasztani. Ilyen jelzet látható "Fenntartott" szöveggel a kölcsönzőlapon. Amennyiben a kölcsönzés vagy a könyvforgalom elemzése érdekében különleges, egyéb megjelölésekre is szükség van, e célra felhasználhatjuk a kártyák alsó és bal oldali peremét is. Az így jelzetelt kártyát csak úgy lehet kiemelni, ha az összes lapokat csoportosan kiszedjük a kölcsönzési kartotékokból, azután a szelektálótűt a különleges jelzetlyukba illesztjük be. A szelektálótűn maradó lapok megtartják eredeti sorrendjüket és egyszerűen visszahelyezhetők a kölcsönzési kartotékba. Ugyanezt a módszert alkalmazhatjuk, ha egy kiválasztott különleges gyűjteményt kívánunk leltározni.

.....

Eredeti cím: An Inexpensive Transaction Number Charging System
With Book Record.

Megjelent: College and Research Libraries, 1957. 2.sz.
112-118.lap.

OSzK. ford.sz.: 1947.

Beljakova, L.:

HOGYAN ÖVJUK MEG A KÖNYVEKET A PENÉSZTŐL

.....
 A penészgombák megjelenésének legfőbb oka a nedvesség. Normális könyvraktározás mellett nem lehet penész a könyveken. Ha a levegő viszonylagos nedvességtartalma 65 % fölé emelkedik, a könyvek penészedni kezdenek.

A könyvek penészesedésének veszélye fokozódik abban az esetben, ha a helyiség levegője állott és a könyveket nem szellőztetik. Nem egyszer alkalmunk volt találkozni olyan jelenséggel, hogy ugyanabban a helyiségben a nyílt állványokon levő könyvek nem voltak penészesek, viszont a zárt szekrényben levő könyveket penészfoltok tarkították.

.....
 Ha emelkedik a levegő viszonylagos nedvességtartalma abban a szobában, ahol a könyveket tartják, elsősorban a vászonkötéseken jelenik meg a penész

A könyvkötővásznon keményítője hozzáférhetővé teszi a vásznat mindenféle gomba számára.

Ebből következik, hogy a vászonkötés a könyv más részeinél gyakrabban penészesedik, mert több enyvet tartalmaz, valamint azért is, mert a vászon anyaga a papirhoz képest nagyobb vízfellevőképességgel rendelkezik. A könyv külső része könnyebben és gyorsabban szívja magába a nedvességet, ha a helyiségben emelkedik a levegő viszonylagos nedvességtartalma.

A könyvek tárolásához a legkedvezőbb feltételek a következők: 16-18 °C hőmérséklet és 50-60 %-os viszonylagos nedvességtartalom. A megengedett eltérés mindkét irányban két fok, a viszonylagos nedvességtartalomnál mindkét irányban 5 %.

A penészesedés megakadályozására a helyiséget szellőztetni kell, a könyvszekrényeket naponta ki kell nyitni, nem szabad megengedni, hogy a levegő megrekedjen.

A helyiség szellőztetését és takarítását a helyiség belső levegője és a külső levegő nedvességtartalmának megfelelően kell végezni.

Amint penészgombák mutatkoznak a könyveken, formális fertőtlenítést kell végezni.

Ha ládában végezzük a fertőtlenítést, ennek fenekére egy esésében 10-35 %-os formalinoldatot helyezünk, a könyveket legyezőszerűen kinyitva szétrakjuk.

Ha a fertőtlenítés 2-3 %-os formalinnal megnedvesített és utána jól kicsavart ruhával történik, a könyveket e művelet után szobahőmérsékleten kell szárítani.

Eredeti cím: Kak predohranit' knigi ot pleseni.
Megjelent: Bibliotekar', 1958. 1.sz. 70.lap.
OSzK.ford.sz.: 1931.

Puget, A.:

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KUTATÁSOK

A Committee on Research of the Association of American Library Schools /az Amerikai Könyvtárosképző Iskolák Kutató Bizottsága/, amelynek M. F. Tauber az elnöke, a Library Trends c. folyóirat 1957. évi októberi számát a folyamatban lévő vizsgálódásoknak és főleg olyan kérdések tanulmányozásának szentelte, amelyeknek elemzését meg kellene kezdeni abból a célból, hogy az egyéb tudományokban hasznosnak bizonyult módszereket és technikai eljárásokat a könyvtári munkára is alkalmazzák. Bevezetőül Tauber emlékeztet rá, hogy a kutatómunkához - bármely területen folyjék is - "munkaerőre, gondolkodó agyra, energiára, időre és pénzre" van szükség. A rendelkezésre álló anyagi eszközök azonban még az Egyesült Államokban sem elegendők. Szerencsére a közvéleményt sikerült már mozgósítani; a könyvtárosképző iskolák érdekes tanulmányokba kezdtek, az állam kilátásba helyezte a szükséges támogatást és az ipar is rájött arra, hogy mennyire érdekében áll a könyvtárak lehetőségeinek maximális fejlesztése, hiszen a könyvtárakat már az a veszély fenyegeti, hogy az üzleti világ kezdeményezései túlhaladnak rajtuk; a "Council on Library Resources" /"Könyvtárfejlesztési Tanács"/, amelyet a "Ford Foundation" /Ford-Alapítvány/ támogat, nagy reményekre jogosít.

Az első cikkben, melynek címe: "Research in background in librarianship" /"A háttérben folyó könyvtártudományi kutatások"/, Haynes Mc Mullen sajnálattal állapítja meg, hogy mindeddig nem mutattak rá kellőképpen: milyen fontos szerepe van a társadalmi és kulturális élet hatásának a könyvtárak fejlődésére. A "kérdés filozófiájá"-t szerinte - S. R. Ranganathan, valamint Angliában Broadfield és Raymond Irwin munkái ellenére is - elhanyagolták. E két utóbbi, akárcsak Pierre Buttler az Egyesült Államokban, a kérdés bibliográfiai oldalát hangsú-

lyozza: könyvtárak, tudomány és kultúra egyetlen egységet alkotnak. Nevezettek olyan amerikai munka megjelenésére várnak, amely kimutatja majd, milyen mértékben járulnak hozzá a könyvtárak a demokratikus társadalom kifejlődéséhez. P. J. Madden /az Irish Library Bulletin-ben/ igyekszik összeegyeztetni az amerikaiak szociális törekvéseit az értelmiség, valamint az individualisták szempontjaival. Mc Mullen mintha szeméretvenné az amerikai könyvtárosoknak, hogy nem tudják eléggé áttekinteni azokat a problémákat, amelyekkel pedig - eléggé körülhatárolt területen - naponta viaskodnak. Érdekes kísérletnek tartja Oliver Garceau munkáját: The public library in the political process; a report of the public library inquiry^{1/} /A közművelődési könyvtár szerepe a politikai életben; beszámoló a közművelődési könyvtárak vizsgálatáról./, valamint az "Office of education publications" /Nevelésügyi kiadványok hivatala/ kiadványát: The state and publicly supported libraries. Structure and control at the state level^{2/} /Az állam és a közületek által fenntartott könyvtárak. Szervezet és ellenőrzés állami síkon/. Végül Mc Colvin The chance to read. Public libraries in the world to day^{3/} /Az olvasásra való lehetőség. A közművelődési könyvtárak a mai világban/ c. tanulmányában megkísérli felderíteni azokat a feltételeket, amelyek között a könyvtárak igénybevételével folyó olvasás szerte a világon fejlődik. Érdekes monográfiákat szenteltek az Egyesült Államokban a szakkönyvtáraknak.^{4/}

Ami a történelmi tanulmányokat illeti, a Library Literature és a Writing on American history után ítélve meg a kérdést - ezek a folyóiratok 1950 óta sok ilyen amerikai munka megjelenését jelzik - ezen a téren nagyobb fejlődés tapasztalható. Nem mehetünk el szó nélkül a Handbuch der Bibliothekswissenschaft /A könyvtártudomány kézikönyve/ 2.kiadásának 3.kötete mellett; ennek címe: Geschichte der Bibliotheken /A könyvtárak története/. Ugyanigy meg kell még említenünk a következő munkákat: Vorstius, Joris: Grundzüge der Bibliotheksgeschichte /A könyvtártörténet

^{1/} New York, Columbia University press, 1949.

^{2/} Washington, O. C., U.S. Govt. printing office, 1956.

^{3/} London, Phoenix House, 1956.

^{4/} Wilson, L. R. és Tauber M. F. - The University library, 2.kiad. - New York, Columbia University press., 1956; Roalfe W.R. - The libraries of the legal profession /Jogtudományi könyvtárak/. - St. Paul, Minn, West publishing Co, 1953.

alapelemei 5. kiad. Lipcse 1954./; Irwin, Raymond: Studies in the history of libraries /Könyvtártörténeti tanulmányok, megjelent a Library Association Record-ban/, Vlees Chanwer, H. J. cikkei Encyclopedia of library history címen /A könyvtártörténet enciklopédiája; megjelentek a Moussalon 1955. évfolyamában./ De még mindig sok a tennivaló. A cikkíró szerint a kutatásnak a következő témákra kellene irányulnia: 1/ közművelődési és társadalmi könyvtárak - az Egyesült Államok keleti részén kívül; 2/ a kollégiumi könyvtárak a forradalom óta; 3/ a könyvtárak életének különösen fényes korszaka, 1850-1890; 4/ a XX. század bonyolult eseményei.

Lester Asheim "Research in mass communication and adult reading" /A tömegek tájékoztatására és a felnőttek olvasására vonatkozó kutatás/ c. cikkében kimutatja, miért foglalkoznak az amerikai könyvtárosok a gondolatközlés új módjaival, amelyek többé már nem az egyén, hanem a tömegek figyelmének felkeltését célozzák. A statisztika máris eleget mond; de a könyvtáros, aki megszokta, hogy mérlegre tegye olvasóinak számát és minőségét, bárki másnál jobban hivatott azoknak a változásoknak a tanulmányozására, amelyek a közönség izlésében tükröződnek és a tájékoztatás legkeresettebb tartalmát és formáját mutatják. Felveheti-e a harcot a könyv a televízióval, a rádióval és a filmmel, és ha igen, mi módon teheti ezt? A felnőttek olvasásának kérdését nem tanulmányozták eléggé. Kik olvasnak? Mit olvasnak? Hol találják meg az olvasók a könyveket? Milyen mértékben hatnak a könyvek az olvasókra? Csupa olyan kérdés, amely egyaránt érdekli mind a pedagógust, mind a szociológust. A könyvtáros segítheti őket a kérdés tanulmányozásában és ezért szerepe társadalmi vonatkozásban rendkívül fontos.

Edward A. Wight "Research in organization and administration" c. cikkében megállapítja, hogy a könyvtárszervezés és könyvtárigazgatás területén végzett kutatásokat eddig nem választották tanulmányok tárgyául, jóllehet mind az állami, mind a magánvállalatok ügyvitelére számos, a közügyekre és különösképpen az eljárásokra vonatkozó kutatással foglalkozó munkának a tárgya. Meg kell azonban emlékezni a San Diego-i Városi Könyvtár adatgyűjtéséről,^{5/} valamint arról, hogy a Library Trends folyóirat már jelezte, milyen érdeklődés kíséri egyrészt a fényképezés

^{5/} San Diego City library department and Office of administration management. - Library service and performance standards for the City of San Diego. - San Diego, The Department, 1956.

alkalmazását a könyvtárosoknak a nélkülözhetetlen és unalmas munkáktól való tehermentesítése terén, másrészt a könyvtárak és könyvbuszok költségvetésére irányuló alaposabb vizsgálódást.

A negyedik cikkben: Research in problems of resources /A források problémáira vonatkozó kutatások/, Robert B. Downs leszögezi, hogy a "resource" kifejezést kizárólag azoknak az értékeknek a jelölésére használja, amelyek a kutatóknak az egyetemi és szakkönyvtárakban rendelkezésre állnak, hála a központi raktáraknak, a fényképmásolatoknak, a szerzeményezési terveknek /Farmington-terv/, a folyóiratcikkek analitikus és annotációs feldolgozásának s a könyvtárközi kölcsönzésnek. Érdekes lenne megtudni, hogy milyen mértékben befolyásolta ez a cikk a "Council on Library Resources" /Könyvtárfejlesztési Tanács/ határozatait; vagy csak egyszerűen a soron levő feladatokat tárja fel ez a tanács? Abban a már idézett cikkben, amely erről az új magánszervről szól, látjuk, hogy mindezeket a problémákat komolyan tekintetbe vették és hogy jelentős összegeket biztosítottak az idő- és erőpazarlás megelőzésére s az amerikai könyvtárak munkájának a kutatás igen nagy javára szolgáló racionalizálására.

Az olvasószolgálat kérdését a "Research in readers' services" c. cikkben Ruth Rockwood és Louis Shores csak a közművelődési könyvtárakban folyó tájékoztató szolgálatra és személyes felvilágosításra vonatkozó munkák kutatásai szemszögéből tanulmányozza. A kollégiumi és egyetemi könyvtárak olvasószolgálatának kérdését Leslie Dunlap tárgyalja "Service to reader" /Olvasószolgálat/ c. cikkében. /Library Trends, 1952:julius/. Az amerikai könyvtárosok úgy gondolják, hogy erőfeszítéseik - az egyének érdekeinek megrövidítésével - inkább az olvasócsoporthoz irányulnak. Pedig ők sokkal többet tettek, mint mi itt Európában, a "reference service" /felvilágosító szolgálat/ fejlesztése érdekében, amelynek az angol nevét nem is tudjuk pontosan lefordítani franciára. A nagy közművelődési könyvtárak New Yorkban, Los Angelesben, Bostonban úgy gondolták, hogy ezideig túlságosan empirikusan jártak el ebben a kérdésben és hogy a kérdést most már rendszeresen kellene tanulmányozni. Ezért került sor annak a sok ankétnak a megtartására, ill. tanulmányi tervnek az elkészítésére. Ha számon akarjuk tartani mindazt, amit erről a témáról írtak, egészen belezavarodunk. Ezt a cikket is, valamint a már ismertetett "Research in mass communication" címűt, csak

akkor tudjuk eléggé értékelni, ha ismerjük az amerikai viszonyokat, amelyek annyira különböznek a mieinktől az olvasóhoz való viszonyuk tekintetében. Igen értékes sugallata csak ihlet forrása lehet számunkra.

Rudolph Gjeleness azt mutatja ki, milyen szakaszban vannak a katalógizálásra és osztályozásra vonatkozó munkák és megemlíti azt az érdeklődést, amelyet szakmai körökben az American Library Association /A.L.A./ 1908 óta érvényben lévő szabályzatának az átdolgozása keltett, az 1941. évi 2. ideiglenes kiadás módosításainak a fenntartásával. A Kongresszusi Könyvtár munkálatai - az A.L.A. közreműködésével - tették lehetővé ennek az 1930 óta sürgető munkának a megkezdését, a "cooperatív cataloguing" /"központosított katalógizálás"/ fogalmának kialakulása folytán. Lubetzkynek a munkái, Hanson és Ranganathan idevágó tanulmányai után, a kontinens könyvtáraihoz való közeledésnek ez a kísérlete mutatja, mennyire foglalkoztatja a szakembereket az a törekvés, hogy a bibliográfiai munkában egyöntetűen járjanak el. Szerző jelzi, hogy a közművelődési könyvtárak 95 %-a és az egyetemi könyvtárak 84 %-a a Dewey-féle tizedes osztályozást használja. Nem ok nélkül gondolja, hogy a Kongresszusi Könyvtár, amikor elhatározta, hogy nyomtatott katalóguscéduláin, saját szakjelzetei mellett, a tizedes osztályozás szakjelzeteit is fel fogja tüntetni, sokkal hozzájárult a Dewey-féle rendszer sikeréhez, amelynek kiadója 1927 óta a Könyvtár épületében székel. A Kongresszusi Könyvtár osztályozó rendszere még mindig becsben áll azokban a könyvtárakban, amelyek elfogadták és hűségesen használják. Bliss és Cutter "expansive classification"-jét egyre kevésbé használják. Ellenben a "Harvard University Graduate School of Administration" /a Harvard Egyetem Közigazgatási Tagozata/ új osztályozási rendszere s a brüsszelli Egyetemes Tizedes Osztályozás, továbbá Ranganathan rendszere felhívják a szakemberek figyelmét arra, hogy eljön az idő, amikor a katalóguscédulák mechanikus válogatásának problémái kényszerítően szükségessé teszik a fogalmak pontos meghatározását ezen a területen. A tárgyszó-jegyzékek kérdése szintén napirenden van. Az analitikus katalógus egyre terjedelmesebbé és drágábbá válik, - a nagy könyvtárak /Harvard, New York/ a vezető könyvtáros mellett még külön katalógus-szakértői állást is szerveztek. Könyvalakban meg fognak jelenni a tárgyi katalógus egyes részei. Az időszakos és sorozatos kiadványok, - már nagy mennyiségük miatt is -, külön kezelést igényelnek. Végül a szerző a Kongresszusi Könyvtár nyomtatott katalóguscé-

duláinak felhasználását vizsgálja. A kutatóintézeti könyvtárak katalógusuk 60 %-ában ezt használják. Változtatás nélkül azonban a céduláknak alig 50 %-át veszik át. A módosítások egyharmada a szakjelzetre szorítkozik /kétszer annyi a tizedes osztályozására, mint a Kongresszusi Könyvtáréra/. Ezek a számok mutatják, milyen nehézségekbe ütköznek a könyvtárak még olyan országban is, ahol pedig mindenben egyöntetűsége törekszenek. Ennek a területnek a technikájában sokat remélnek a "National Union Catalog"-tól /Központi Címjegyzéktől/; szeretnék megszervezni a kis könyvtárak katalogizálási munkáinak központosítását is. Végül, az A.L.A.-nak az a kívánsága, hogy fogjanak hozzá a katalógusok története tanulmányozásához, minthogy H. Norris "History of cataloguing and cataloguing methods" /A katalogizálás és katalogizálási módszerek története, c. műve az 1850.évvél befejeződik.

Jesse H. Shers /- tanulmányának címe: "Research and developments in documentation" -/ különösen illetékes a dokumentáció ismertetésére, úgy ahogy az napjainkban az Egyesült Államokban fejlődik, megpróbálva felhasználni a katalóguscédulák válogatásában a mechanikus eljárásokat. Igen hasznos, hogy pontosan megfogalmazza a különbséget a kutatás, mint tudományos kifejezés és a "reference work" /tájékoztató munka/ mint a tudományos kutatás egyik értékes segédeszköze között. Rámutat azoknak az ankétoknak a fontosságára, amelyeket Mrs. Helen L. Brownson és Miss M. M. Berry a Nemzeti Tudományos Alap /National Science Foundation/ Tudományos Tájékoztató Hivatala /Office of Scientific Information/ részéről tartottak, valamint azoknak a tanulmányoknak a fontosságára, amelyeket a Herner Meyer Co. /Washington D.C./ végzett, Saul Herner irányításával. Megjegyzi, hogy a tárgy körébe vágó munkák 75 %-át a kormány támogatja és hogy egyetlen közművelődési könyvtár érdeklődik iránta aktívan. Négy táblázat és egy gyakorlati bibliográfia pontos képet ad az 1957. április 1.-én folyamatban lévő tanulmányokról. A könyvtárosképző iskolákban 26, a különféle pénzügyi, ill. ipari társaságokban 23, az egyetemeken vagy tudományos társaságokban 16, az állami intézményekben 9, a magánszemélyeknél 2 ilyen tanulmány készül. Ezek a tanulmányok főleg a katalógusokkal, az osztályozással, folyóiratcikkek analitikus feldolgozásával és tartalmi ismertetés-

sével, az elektronikus gépeknek a cédula-sokszorosításban és válogatásban való felhasználására szolgáló kódokkal és a gépi berendezéssel végzett fordítás kérdésével foglalkoznak. Szerző utal arra, milyen fontos és értékes munkát végeztek az angolok ebben az időszerű tárgykörben és nagy reményeket fűz az 1958 őszére Washingtonba tervbevett nemzetközi konferenciához.

A két utolsó technikai jellegű cikk a könyvtárosképzésről és a könyvtárosképző iskolákról szól. E kérdéssel egyébként külön is fognak foglalkozni, mivel igen bonyolult és az amerikaiak, saját bevallásuk szerint, még nem találták meg a kielégítő megoldást.

Léon Carnovsky "Methodology in research and applications" /"A kutatás és a gyakorlati alkalmazás módszertana"/ c. cikkében emlékeztet rá, melyek azok az elvek, amelyeket minden tudományos jellegű kutatás során szem előtt kell tartani és rámutat arra, hogyan szolgálják valamennyi tudományág területén az ankétok, statisztikák, földrajzi illetve történelmi tanulmányok a könyvtárosoknak azt a törekvését, hogy tevékenységük körét kiterjesszék. Chase Dane azzal az óhajjal fejezi be "A proposal for coordinating library research" /Javaslat a könyvtártudományi kutatások koordinálására/ c. cikkét, váljék minél hatékonyabbá a Könyvtárosképző-iskolák Szövetsége Kutatási Bizottságának tevékenysége. Évenként kétszer, az A.L.A. gyűlései idején, össze kellene ülni kerek asztal mellett. Ezt az összejövetelet olyan körlevélben kellene bejelenteni, amely - az érdeklődés felkeltése végett - tudomására hozná a könyvtárosoknak, milyen kérdések tanulmányozása van folyamatban. A kész munkákat azután ki lehetne adni, de a tudósokat is meg kellene nyerni ennek a tervnek és így egyesült erővel kellene a kérdések megoldásához hozzáfogni.

Valamennyi ismerttetett cikkhez komoly bibliográfia is csatlakozik; ezek a bibliográfiák angol nyelvű munkákat tartalmaznak. Így kiegészítve, a cikkek egységes, bíráló és egyben építő tanulmányt nyújtanak az amerikai rendszerről, ahogyan azt 1957-ben az amerikai könyvtárosok látják. Egyben kitűnő összefoglaló képet is ad tevékenységükről, mert valamennyi lényeges törekvésük tükröződik benne. De ha arra gondolunk, mi mindent irtak már össze az Egyesült Államokban mindezekről a kérdésekről /kivéve a dokumentációval foglalkozó fejezetet/, akkor elsodálkoz-

hatunk rajta, hogy még mindig mennyi a mondanivalójuk. Ilyen mély lenne tehát a rendszer válsága?!

Eredeti cím: Research in librarianship.
Megjelent: Bulletin des Bibliothèques de France, 1958, 4.sz.
 307-312.lap.
OSzK.ford.sz.: 1969.

FILMET KÉSZÍTETTEK AZ UNESCO MUNKÁJÁRÓL

Az USA National Commission for Unesco /USA Unesco Nemzeti Bizottsága/ az ENSZ tudományos és kulturális szervezetének munkáját ismertető sorozatképet készített. A film, melynek címe: "Milyen hídát épít az Unesco" /The Bridge Unesco Builds/, 100 színes egyes képből áll; ezek az Unesco működésének főbb területeit ölelik fel. A film kísérő szövegét szinkronizált hangdialógus egészíti ki.

Eredeti cím: Film about Unesco available.
Megjelent: Library Journal, 1958, 10.sz. 1512.lap.

S Z E M L E

Günnel, P.:

DÁN KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

A Det danske Seiskab /Dán Intézet/ "Folkebibliotekerne i Danmark" /"Népkönyvtárak Dániában"/ címmel 1948-ban összefoglaló ismertetést adott ki a dán közművelődési könyvtárakról Preben Kirkegaard tollából. Az alább következő cikkben Peter Günnel vázlatosan ismerteti az idézett kiadvány legfontosabb fejezeteit.

A Könyvtári Figyelő szerkesztősége.

.....

A dán közművelődési könyvtár "korszerű" alakjában századunk első évtizedeiben alakult ki. A modern közművelődési könyvtár előfutárai többek között a falusi könyvtári intézmények. Viszonylag korai kibontakozásuk okát Kirkegaard^{1/} egyrészt a földreformban látja, amely 1780-ban kezdődött és Dániában a nagybirtokot majdnem teljesen megszüntette, másrészt az 1814-i iskolai törvényben. Viszont a következő és döntő lépésre a városok ipari fejlődésének következményeként került sor. /1890-ben a dán munkavállalóknak már mintegy 25 %-a az iparban dolgozik!/

Ennek az új könyvtári mozgalomnak az elindítója, Andreas Schouk Steenberg, az angol, de mindenekelőtt az amerikai "free public library"-t választotta mintául. A századforduló utáni első évtizedekben az 1897-1898-ban alapított "Közművelődési Könyvtárakat Támogató Állami Bizottság" egyre többet foglalkozik a közművelődési könyvtárak újjászervezésének kérdésével. 1905-ben a könyvtárosok a "Dánia Közművelődési Könyvtárai" nevű egyesületben tömörülnek. /Ezek túlnyomórészt könyvtári képzettség nélküli tanítók voltak/ a szóbanforgó egyesület adja ki az első könyvtári folyóiratot, a Bogesamlingsbladet /"Könyvgyűjtők Lapját"/

^{1/} Kirkegaard, Preben: Die Volksbibliotheken in Dänemark. /A népkönyvtárak Dániában./ Kopenhagen: G. Hamburgers Boktrykkeri o. J. 168 lap.

A dán közmívelődési könyvtárosok 1909. évi Aarhusban tartott első kongresszusán a koppenhágai Kir. Könyvtár igazgatója, H. O. Lange "A Koppenhágán kívüli könyvtárak kérdései" c. beszámolójában kifejtette a dán közmívelődési könyvtárügy fejlődésének leglényegesebb, még ma is érvényes irányelveit. Központi könyvtárak felállítását ajánlotta minden járási székhelyen. Ezeknek a központi könyvtáraknak, - városi községi könyvtári funkciójuk mellett -, a kis községi könyvtárak tanácsokkal és könyvanyaggal való ellátása a feladata. Az első központi könyvtárakat Holbaek és Vejle városban állították fel, 1914-ben. Bár a dán könyvtárosok körében komoly véleménykülönbség mutatkozott a központi könyvtári rendszer tekintetében, a dán közmívelődési könyvtárügy jelentős előrehaladást tett a következő években. Az 1920. évi könyvtári törvénynek - a maga nemében ez az első Skandináviában - döntő jelentőségű sikere volt.

Az idézett törvény és annak 1923., 1931. és 1936. évi kiegészítése - megállapítva a községi és állami hozzájárulás elvét - mindenekelőtt a könyvtárak anyagi alapjait biztosította. Ezek a törvények un. ösztönző törvények voltak; azok a községek kaptak ul. állami támogatást, amelyek már maguktól is felállítottak és tartottak fenn könyvtárat. Az új, 1950. évi törvény, - egy lépéssel tovább menve - elrendeli, hogy 1960-tól minden községnek könyvtárat kell létesítenie és olyan mértékű hozzájárulást kell biztosítania, amely a könyvtárat kielégítő mérvű színvonalra emeli. Az állami hozzájárulás a községi hozzájárulásnak megfelelően olyan fokozatossággal bír, hogy a kisebb községi könyvtárak viszonylag több segítséget kapnak, mint a közép- és nagyvárosok könyvtárai. Minden könyvtár alaphozzájárulásban részesül; ez az 25.000 koronánál kisebb községi hozzájárulásnak a 80 %-a, a további 25.000 koronás községi hozzájárulás 40 %-a, az 50.000 koronán felüli községi hozzájárulásnak pedig 25 %-a. Az állami támogatásnak ez a formája azzal a következménnyel jár, hogy éppen azok a községek /- 1.800 községből mintegy 400 -/ szenvednek hátrányt, amelyek pénzügyileg rosszul állnak, és még nincs könyvtáruk. Viszont a törvény abból az alapelvből indul ki, hogy a könyvtár alapítását a községnek magának kell kezdeményeznie. A mi szemszögünkből nézve az állapítható meg ebből, hogy a dán közmívelődési könyvtár keletkezésétől fogva a legszorosabb kapcsolatban áll a polgári demokratikus társadalmi formával. Ezzel a körülménnyel, ilyen jellegzetes alakban, nem lehet a német népkönyvtárügy multjában találkoznunk.

Az 1950. évi törvény első szakasza a dán közművelődési könyvtárak általános célját a következőképpen határozza meg: "A tudás és felvilágosodás általános terjesztése a szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom segítségével és ezzel a kultúra általános fejlesztésének előmozdítása." Kirkegaard kiegészítésül hozzáfűzi még, hogy a közművelődési könyvtáraknak nincsenek sem társadalmi, sem politikai, sem vallási mellékcéljai, hanem nyilvános jellegű felvilágosító intézmények szerepét kell betölteniök. Ezt az alapjában véve általános követelményt a könyvállományról szóló fejtegetések határozzák meg pontosabban. A könyvek kiválasztását minden esetben a könyvtárosra kell bízni; a dán könyvtáros sem tud azonban természetesen "egyformán minden világnézet és minden társadalmi forma szolgálatára állni". Ezt sem a könyvtermelés, sem a saját világnézeti kötöttsége, sem a könyvtár pénzügyi lehetőségei nem biztosítják megfelelőképpen számára. A könyvtermelés tartalmilag minden országban az ott uralkodó társadalmi rendet fejezi ki; lényegesen befolyásolják az illető ország uralkodó rétegeinek érdekei. A könyvtár tehát az általános társadalmi viszonyok függvénye. Ha a könyvtár, illetve a könyvtáros lemond arról, hogy maga tűzzön ki valamilyen célt és feladatát a "pártatlan" válogatásban látja, úgy végső fokon, a saját világnézeti megkötöttsége következtében, mégis olyan könyvtermésből válogat, amely egyáltalán nem pártatlan. A weimari köztársaság német közművelődési könyvtárai ebből az alapelvből kiindulva egyre több Hitler, Rosenberg stb. "szellemében" foganat művet szereztek be "pártatlan válogatással". Hogy ez a "szabadság" hová vezet, azt Dániában és még sok helyütt nagyon jól tudják.

A dán közművelődési könyvtárak pénzügyi szempontból, angol és amerikai mintáikkal ellentétben, nem magánszemélyek adományaira, hanem kezdetről fogva tulnyomóan a községi és állami hozzájárulásra támaszkodtak. Ez magyarázza az állam különleges szerepét a könyvtárakban az Állami Könyvtári Felügyelőség /Statens Bibliotekstilsin/ intézményének alakjában. Ez a közoktatásügyi minisztérium alá rendelt szerv főfeladatát az államsegély szétosztásában és felhasználásának ellenőrzésében látja. Itt számítják ki évenként a törvény alapján az egyes községeknek juttatandó államsegély összegét. A jelenlegi tételek meglehetősen magasak; de a könyvtárügy területén is észrevehetőek az általános infláció jelei. Szemléletes és összehasonlításra alkalmas példát szolgáltatott ehhez számomra az egyik dán iskola vezetőjének az a megjegyzése, hogy egy iskolaépü-

let építési költségei 1956-ban 50 %-al magasabb összegre rugtak, mint amennyiben az azonos kivitelű iskola építése 1950-ben került /5,000.000-ról 7,500.000 koronára emelkedett/. A Statens Bibliotekstilsin ezen felül mint a könyvtárak, különösen a központi könyvtárak tanácsadó szerve is szerepel és a könyvtár vezetőjével együttműködik a tervbizottság személyi összeállításában.

A dán közművelődési könyvtárak egész hálózatát egyrészt az intézmények messzemenő decentralizációja, másrészt a munkamódszereknek, kivált az állomány feltárásának és felhasználásának centralizációja jellemzi. A községi könyvtáraktól kezdve, a központi könyvtárakon és a nagy városi könyvtárakon át, egészen az aarhusi Állami Könyvtárig és a tudományos könyvtárak hálózatáig a dán könyvtárügy egyetlen nagy egységet képez, amely az olvasó számára akár a legkisebb községben is biztosítékot nyújt arra, hogy az igényelt könyvet megkapja. A több évtizedes fejlődés folyamán olyan életképes központi intézményeket hívtak létre, amelyek a közművelődési könyvtáraknak szerte az országban komoly segítséget nyújtanak és egyuttal összeköttetést létesítenek a tudományos könyvtárakkal. A könyvtárosképző iskolán kívül ilyen intézmény mindenekelőtt az aarhusi Állami Könyvtár, a Tudakozó Központ és a Dán Bibliográfiai Intézet.

Az aarhusi Állami Könyvtár, amely egyuttal egyetemi könyvtár is, a közművelődési könyvtárak könyvtárközi kölcsönzésének fő központja. A községi könyvtárak az Állami Könyvtárban - a központi könyvtárakon túlmenően - éppen külföldi könyveket vehetnek kölcsön.

A közművelődési könyvtárak és a tudományos könyvtárak állománya közötti közvetítő szerepet az Állami Könyvtári Felügyelőség /Statens Bibliotekstilsin/ keretében a Tudakozó Központ tölti be. Ennek az 1926-ban alapított intézménynek az a feladata, hogy a közművelődési könyvtárak számára azt a külföldi irodalmat szerezzék be, ami nincs meg sem a közművelődési könyvtárakban, sem az aarhusi Állami Könyvtárban. A Tudakozó Központ központi katalógusa a dán tudományos könyvtárakban meglévő külföldi művek címeinek a nagy részét felöleli.

A Dán Bibliográfiai Intézet a legfélreérthetlenebbül fejezi ki a közművelődési könyvtárak és a tudományos könyvtárak közötti együttműködést. Bár eredetileg csak azzal a céllal létesítették, hogy a közművelődési könyvtárak bibliográfiai munkáját végezze, ma már az egész könyvtárügy bibliográfiai központjának szerepét tölti be. A közművelődési könyvtárak céljaira készített nyomtatott katalóguscédulákon, a különböző könyvtár típusoknak

készített központi katalógusokon, olvasói terveken és egy, az olvasók számára szerkesztett folyóiraton kívül, 1945 óta kiadja a dán nemzeti bibliográfiát és a tudományos könyvtárak gyarapodási katalógusát is. Az Intézet egyttal a könyvtártechnikai anyag központja is; 1949-ben központi könyvkötő műhelyt is csatoltak hozzá.

Ugyancsak az összes dán könyvtárak egységének a kifejezője a "Dán Könyvtárosegyesület", amely valamennyi könyvtárat és valamennyi könyvtárost magában foglalja. Az egyesületnek a következő öt alesoportja van: A/ nagyobb közművelődési könyvtárak, B/ kisebb közművelődési könyvtárak, C/ közművelődési könyvtárak személyzete, D/ tudományos- és szakkönyvtárak, E/ tudományos- és szakkönyvtárak személyzete.

A központi intézmények és szervezetek jelenlegi feladatairól szóló fejtegetésekhez Kirkegaard még a közép nagyságu városi könyvtárak és a gyermekkönyvtárak igazgatásának és munkamódszereinek ismertetését fűzi hozzá. Itt pusztán az állomány összetételére, a kölcsönzési módszerekre és a katalógusokra, valamint az olvasótermi munkára vonatkozó leglényesebb alapelvek ismertetésére szoritkozik, anélkül, hogy az egyes módszereket és szokásokat taglalná és megindokolná.

Részletesebben tárgyalja a szerző a központi könyvtárak és a kis vidéki könyvtárak szervezetét és munkamódszerét,

A jelenlegi munkamódszerek ábrázolásának az a formája, amit a szerző kényszerűségből választott, kizárja annak a lehetőségét, hogy a másfajta munkamódszerek kérdését és a kétségekivül meglévő nehézségeket és fejlődési problémákat is megvitassa. Sajnos, az adott helyzetnek éppen az ilyenfajta adatok bemutatása következtében nélkülözni kénytelen az ember a könyvtárépületekre és a könyvtári berendezésekre /felszerelésre/ vonatkozó közelebbi ismereteket.

.....

Eredeti cím: "Die Volksbibliotheken in Dänemark".

Megjelent: Der Bibliothekar, 1957. 5.sz. 463-467.lap.

OSzK.ford.sz.: 1906.

TARTALOMJEGYZÉK

LIEBESNY, F.: A fordítások pénzügyi vonatkozásai.....	1
Szovjet tudományos folyóiratok angol nyelvre való fordítása..	12
VANEEV, A.: Hogyan szervezzük meg a módszertani segítséget...	13
KENT, C. D.: A korszerű könyvtár akusztikai és vizuális anyaga.....	21
BURSOWA, F.: A kisvárosi és falusi könyvtárak hálózatának kialakítása.....	27
MAMONTOV, A.: A helyismereti anyag nyilvántartása a járási könyvtárban.....	33
RIFF, L. R.: Olcsó kölcsönzési rendszer kölcsönzési tételszá- mok és kartoték alkalmazásával.....	41
BELJAKOVA, L.: Hogyan óvjuk meg a könyveket a penésztől.....	50
PUGET, A.: Könyvtártudományi kutatások.....	51
Filmet készítettek az UNESCO munkájáról.....	58
<u>S z e m l e</u>	
GÜNNEL, P.: Dán közművelődési könyvtárak.....	59

.